

**Најбоља
к р а т к а
п р и ч а
Пирота
2014.**

Пирот 2014.

Ноћи када књига одлаже смрт

На овогодишњи конкурс Дома културе Пирот, који је по први пут био отворен и за ауторе изван локалног округа, пристигло је око 360 кратких прича. Своје прозне радове слали су аутори из Србије, Босне и Херцеговине и Црне Горе. С правом се може констатовати да од ове године локални конкурс за кратку причу носи одредницу међународног конкурса. Свакако да је број послатих прича повећао квалитет и условио већу конкуренцију у одабиру текстова за награду и објављивање у зборнику.

Што се тиче вредносних критеријума у селекцији, сваки од чланова жирија је настојао да успостави свој критички дијалог са мноштвом прича и одабере, по сопственом сензибилитету и интерпретативном расуђивању, оне прозне текстове који заслужују да се нађу у најужем избору. Избор је увек субјективан и усклађен са афинитетом и укусом сваког члана жирија, али уз арбитражну сагласност и вредносна поклапања у селекцији, на крају се дошло до петнаест прича колико је предвиђено за овај зборник, од којих су три награђене. Жири је мишљења да је на основу пристиглих радова могуће штампати бар још три

оваква зборника са причама које се, нажалост, нису нашле у овом одабиру, а то по квалитету једнако заслужују.

Иначе, критеријуми вредновања подразумевају су висок степен испољеног приповедачког умећа, те стилско– формалну упечатљивост свих аспеката приповедања, списатељску вештину у владању кратком прозном формом као посебним наративним жанром, као и тематску релевантност, индивидуалност и универзалност. Наиме, оно по чему се мајсторство у писању кратких прича разликује од писања дужих прозних творевина, управо и јесте функционална сведеност приповедних детаља усклађена са високом поетичком свешћу једне тематски добро осмишљене и заокружене приповедне целине (савршен спој структуралног ритма и јединственог ефекта целине).

Даљи одабир прича мотивисан је и жељом чланова жирија да уз стилско–приповедачки квалитет изабраних радова, међу причама постоји и тематска разноврсност и иновативна различитост приступа. Сваки од аутора чије су се приче нашле у зборнику на креативно упечатљив начин репрезентује предочено мерило селекције. Тако су се у коначној категоризацији прича нашле и оне које су по духу и типу приповедања модерне, али и оне које одликује традиционалнији стил приповедања. Исто је мерило и за тематику одабраних радова: од оних који су по тематизацији у знаку сатиричних гротески, преко прича са јаким социјалним набојем у критичком преиспитивању актуелне друштвене збиље, до прича са наглашеним историјским контекстом и тематски окренутих блиској или даљој прошлости.

Коначна одлука о причама које су награђене на овогодишњем конкурс ју је:

Прва награда за причу „*Одложена смрт*“, аутора Слободана Мартиновића.

Друга награда припала је ауторки Невенки Бошњак – Чолић за причу „*Књига*“.

Трећа награда аутору Драгану Вујасиновићу за причу „*Из ноћи у ноћ*“.

Првонаграђена прича „*Одложена смрт*“ парадигматски је облик сатиричне кратке прозе. На малом наративном простору испричана је прича високе тематске репрезентативности. Без непотребне китњасте стилизације у приповедању, фокусирана на „самртну гротеску“ јунака и тематски продорно заривена у саму срж нашег времена, готово домановићевски погађа суштину нашег менталитета. Опет, сажета и концизна, у духу раније предочених критеријума, а такође и савремена, на позадини актуелног, друштвено-политичког тренутка и наших „ванвремених“ паланачких нарави.

Прича „*Књига*“ по поступку и теми уклапа се у модел савремене градске прозе. Загонетна током читања, приповедачки питка и по тону исповедно-рефлексивна, прича се гради око наизглед тривијалног сусрета јунакиње са незнанцем у једној београдској књижари. Даљи ток открива сву рањиву осећајност јунакиње и стида због испољене радозналости, али и лаковерности. Као и у претходној причи и овде је поетика кратке приче приповедачки вешто усклађена са целином поступка и сугерисане теме а посебна

вредност приче је и у особеном приказу психологије жене у савременом друштву.

Прича „Из ноћи у ноћ“ бави се темом рата у годинама распада бивше Југославије. У ратној пустоши искрсавају ликови двојице сабораца док воде један од својих свакодневних разговора у рову. Прича је дијалошки обликована и кулминацију досеже у мотиву напрасног убиства, док се прави смисао приче значењски поентира на крају пострауматичном халуцинацијом јунака. Прича која се бави тематиком рата без националне митоманије и јефтине патетике, приповедачки избалансирана између сирових портрета ликова и реалистичког сликања рата. Напослетку, прича са универзалном, антиратном поруком.

Чланови жирија:

Елизабета Георгијев,
професор књижевности
Биљана Станојевић Крстић,
професор књижевности
Томица Ћирић,
професор књижевности

I награда

Слободан Мартиновић • Лазаревац

ОДЛОЖЕНА СМРТ

А изгледало је да ће све добро да се заврши. Деда Живота је био на самрти. Већ су почели да праве планове у вези са имањем; да деле; да траже купце; да уговарају.

Невоље су почеле око гробног места. Фамилији ту ништа није помагало; молбе, преклињања, претње – на гробљу су остали неумољиви. Места нема, били су категорични, за оне који све потребне услове нису испунили. Ако су баш толико упорни, нека оду до господина Крунића, али – што су од њих чули, чуће и од њега, нека се не заваљају.

Када их је Крунић некако примио, одахнули су. Сада та комедија сигурно мора да се заврши – тако су мислили.

Њима је јасно, рекоше му скромно, да се без чланства у Партији не може добити посао. То је у реду. Може да се разуме и што без тога човек не може ни стан да добије. Схватљиво је што се не може ни низ других ствари. Они све то уважавају.

Али не могу да схвате како човек на самрти не може да добије гробно место само зато што није ушао у Партију. Ухватила их је паника – они из управе гробља неће да попусте, а деда Животу

само што не посети Свети Аранђел! Где да га сахране кад већ једном умре?!

Додадоше да су они, иначе, сви чланови Партије. Чак су у њу и децу уписали, још пре него што су их уписали у школу. Очекују, зато, да Партија понекад и њихове интересе заштити.

Господин Крунић их је гледао испод ока. Чланови су Партије, рекао је, а не схватају тренутак у којем живе, у који су уденути њихови ситни животи. Да им је до Партије стало, не би му ни долазили да краду његово драгоцено предизборно време. Уместо што ту пред њим богораде, нек ухвате деду под руку и доведу га у Општински одбор да га учлане. Он ће лично да га упише. Ако је деда цео живот провео у мраку и незнању, не значи да такав треба и у земљицу црну да оде.

Чим се учлани, Живота ће добити своју парцелу, па може мирно да умре, а они своје послове да посвршавају. То је највише што он, Крунић, за њих и деду може да учини, а сада мора да иде, чекају га код „Три сељака“. Какви су они његови, ако не пожури, неће му оставити ни кошчицу да оглође.

Фамилија се покупи и изађе из зграде.

Успут су већали. Знали су да деду неће моћи да убеди да се учлани. Он, краљев војник, како је за себе говорио, пре би, њима у инат, умро без гробног места. Да узму будаке и сахране га у авлији, не иде због света, а и забрањено је.

Једино што им још преостаје јесте да се постарају за његово излечење. Овако болестан је још пргавији и задртији. Можда ће мало смекшати кад се опорави, ако се сви око тога потруде. Постоји и малецна могућност да се и времена

промене па му за смрт, поред болести и старости, ништа друго неће бити потребно. На крају, само да добију у времену – можда ће смислити и нешто паметније.

Чим стигоше кући, земљосаног Животу пренесоше у најсветлију собу. Умише га и обријаше. Снахе га придигоше и дадоше му да једе пилеће чорбице. Синови и унуци се растрчаше на све стране да купе лекове што их је лекар одавно преписао.

Живота од запрепашћења исколачи очи, на шта се сви уплашише да му је позлило па се око њега још више узмуваше.

После два дана већ је могао сам да седи и да заповеда из кревета шта да му донесу.

Седмог дана је изашао у авлију.

Осмог се играо с прауницима.

Деветог је на хоклици седео испред куће, о нечему дуго размишљао, а онда се насмејао и гласно рекао:

„Децо, нећу у Партију!“

Сутрадан је обукао одело спремљено за сахрану и одшетао до града. Само док су ови на власти, мислио је успут, има да га његови држе као мало воде на длану! Доживеће бар стоту у здрављу и весељу.

На митингу који је тога дана у граду Партија организовала многи су се чудили крепком старцу у народној ношњи, који је највише плескао и најгласније извикивао пароле.

II награда

Невенка Бошњак– Чолић • Београд

КЊИГА

Волим да обилазим књижаре у центру града, не само зато што им је избор књига бољи и богатији, него и зато што су посећеније од оних у удаљеним деловима града. Сваког часа неко уђе или неко изађе из продавнице. И тако, међу бројним потенцијалним купцима, док послушкujem њихове кораке и коментаре о књигама које међусобно размењују, стичем осећај да нисам сама, ни усамљена.

Сада, када је напољу хладно јесење време, кад се непријатан ветар залеће у лице, топлота књижаре постаје још примамљивија, готово као родитељски дом од кога сам већ десетак година одвојена.

Волим да дуго и полако разгледам књиге, да без журбе отварам њихове корице, лепо исписане или живо осликане, да зараћам у њих као у недра барке и да тако упловљавам у један посебан свет, пун неке особите тишине, у чијим раскошним сазвучјима нема звекета и шуштања новца, нити реског звука касе, ни шушкања пластичних кеса у које продавци „умотавају“ књиге, ни шкрипања неподмазаних врата продавнице...

Док сам једном приликом, у мојој омиљеној књижари, у коју често навраћам после посла у

институту, без икакве одређене намере, разгледала књиге, пажњу ми је привукла једна за коју сам мислила да је распродата и да се више нигде не може купити. Похрлила сам руком ка њој. Али, у истом тренутку, „мојој“ књизи прилазила је још једна рука, крупнија, грубља, мушка, и сударила се са мојом изнад самих корица књиге.

– Извините – рекох.

– Извините – зачух.

Погледах власника руке и он ми љубазно уступи књигу.

– Само изволите, ја ћу после Вас.

Књига вредна пажње, дуго тражена, последњи примерак у књижари, како рече иза мојих леђа услужна продавачица, могла је најзад да буде моја, али ја, нажалост, у новчанику нисам имала ни пола суме потребне за њену куповину. Прелистала сам је полако, једва јој додирујући листове, као нешто недостижно, свето, а затим је пажљиво и нежно вратила на место на коме је стајала. Крупна мушка рука пришла јој је брзо, узела је, мало прелистала, а затим посегнула у џеп за новцем.

Оде „моја“ књига, помислих. Видевши да је пратим погледом, купац „моје“ књиге љубазно рече:

– Мислио сам да сте одустали од ове књиге, али ако желите да је купите, ево, уступам Вам је.

– Не, хвала, Ваша је, ја сада... не могу да је купим.

Осећала сам се непријатно што сам морала то да кажем, срце је почело да ми бурно удара у

грудима и одмах сам се окренула ка гомили књига која је стајала на суседном столу.

Испод ока видела сам: „моја“ књига била је брзо упакована, плаћена и изнета из књижаре.

Више нисам имала воље да разгледам књиге. Површно сам прелистала прву која ми је дошла до руке, не видевши ни чија је, не схвативши ни њен наслов, спустила је на сто и изашла напоље.

Као да сам доживела велики губитак, застала сам недалеко од излога да се приберем и размислим куда ћу. Тада ми је пришао власник „моје“ књиге. Држао ју је у рукама, распаковану.

– Чини ми се да Вам је врло стало до ове књиге и да Вам је тешко пало што сам је купио. Дозволите ми, молим Вас, да Вам је уступим.

Запањиле су ме ове речи, али, наравно, понуду сам одбила.

– Молим Вас, узмите је, схватите ово као позајмицу, прочитајте књигу и за недељу дана вратите ми је овде испред ове књижаре, у ово време. На последњој страни је број телефона па јавите ако не можете да дођете у договорено време.

Још увек изненађена, захвалила сам се и пошла кући да читам „моју“ књигу. Али, и тог дана и наредних моју пажњу више су окупирале околности под којима сам до књиге дошла него она сама.

Док сам је читала, повремено ми је у сећању искрсавао лик њеног власника, поново сам чула његове речи. Обичне речи? Речи разумевања? Речи сусретљивости? Речи љубазности? Или је у њима било нечег другог? Нечег што нисам

разумела? Настављала сам да читам. Окретала сам повремено последњу страну књиге да бих видела записани број. Ништа више. Ни имена. Ни слова. Ни неког знака.

Када сам књигу најзад прочитала, схватила сам да ми није пружила оно што сам очекивала.

Усредсредила сам се опет на власника књиге. Сетила сам се његове допадљиве појаве у елегантној јакни, његовог дубоког али пријатног гласа. А поглед му је био некако необичан, далеко од равнодушног, као да је у њему било сјаја и топлине... Шта ја то причам, какав сјај, каква топлина...? То су само моје сомнамбулне визије! Али оставио је број. Можда је ово ипак био покушај да ми се приближи, да се упозна са мном, можда сам му се допала... Опет говорим којешта! Како бих ја могла да се допаднем неком тако одједном? Ја не спадам у такве девојке, атрактивне, заносне... Ја сам њихова супротност. Ништа на мени није привлачно, ни коса, ни лице, ни одећа... На шта личи мој демодирани капут? А тек моја повученост и срамежљивост... Сигурно сам поцрвенела кад ми се обратио у књижари... а и после испред излога... Уосталом, кога занимају девојке у књижарама? Зар оне могу да буду интересантне?

Ипак, има ту нечега. Дао ми је књигу, оставио број, заказао сусрет... А није морао...

Није морао...

Кад се будемо видели, позваћу га у знак захвалности на кафу, а после ако буде имао времена, можемо и у позориште. Добро је што сам успела да купим две карте за позориште. А

ако ме одбије? Не верујем. Па зашто је онда све ово урадио?

Није морао...

Поново сам чула његове речи. Нису то биле обичне речи, ни речи разумевања, ни сусретљивости... У тим речима осећао се неки посебан набој, набој који је наговештавао толико тога...

Одређеног дана у одређено време нашла сам се пред књижаром са књигом у руци. На последњој страни, испод власниковог броја телефона, био је сада и мој број.

Нисам дуго чекала. Власник књиге одједном се створио преда мном. С младом, лепом девојком, у атрактивном црвеном комплету, која му се присно ослањала о руку. Плава коса, у великим увојцима, спуштала јој се низ леђа. Барбика! – помислих.

– Ево привремене власнице твоје књиге – рекао је својој лепотици – знао сам да ће доћи.

А онда се обратио мени:

– Добро вече! Да ли Вам се допала књига?

– О да, свакако, свакако – одговорила сам непријатно затечена. – Свакако, књига је добра, свакако... Мора се допасти свакој жени. „Значи, за њу је била књига“ Њој ће се сигурно допасти...“ Ево, много Вам хвала! Много сте ми учинили!

И већ сам му пружала књигу. А број телефона? Шта да радим, не могу сада да га обришем! Шта ће да кажу кад га буду видели?! Смејаће ми се! Боже, шта ми би?

Хвала! Довиђења! Још једном хвала! Пријатно! – одзвањало ми је у глави, мешале су се моје

и њихове речи, и једва сам чекала да свему томе дође крај.

Најзад се купац „моје“ књиге и заносна Барбика удаљише смејући се и помињући неку опкладу и неке рецке.

– Нисам очекивала...

– Зар ти нисам рекао? Сигурно је поми-
слила...

Неко је добио опкладу?

Ко?

Какву опкладу?

Какве рецке?

Почело је да ми бубња у ушима, нисам могла да мислим, пошла сам неколико корака и окренула се ка првом излогу. Чији је то излог био, не знам, каква је роба била у њему, не знам. Људи су ми прилазили, завиривали у њега, нешто говорили, и одлазили. Ја сам и даље стајала и зурила у један угао не видевши ништа пред собом.

Боже, шта ми би? Боже, шта ми би?

III награда

Драган Вујасиновић • Нови Сланкамен

ИЗ НОЋИ У НОЋ....

– Ајде, Јоване, отварај тај нарезак, па да поједемо нешто – листајући новине добацим мом ратном саборцу Јовану.

– Ево, ево, само да нађем отварач за конзерве... јебем ти, ће га затури ?– преврће он по борбеном ранцу.

Започињали смо нови дан, Јово и ја, доручком. Ко зна 'оћемо ли преживити до ручка, шалили смо се, дај да се ми прво наједемо, а послје шта буде.

Већ три године гриземо исти крув нас два, на положајима и рововима широм наше лијепе Далмације, ратујемо против дојучерашње браће. Данас им загорчавамо живот у Шибенском залеђу, сједимо у истуреном митраљеском гнијезду, стражаримо, поштујемо примирје и спремамо се за доручак.

Док Јово сјече крув и нарезак, ја му читам новине, старе су већ пет дана ал' нама ко да су данашње.

– Бразил побједио на пенале Италију у финалу Свјетског првенства у фудбалу, одлучујући пенал промашио Бађо !– трудим се да звучим као радио коментатор.

– Недеља моде у Милану; опљачкао предузеће и побјегао у иностранство; позоришна премијера; филмска премијера! – читам даље наслове.

– Видиш ли ти, Јово, да постоји и други живот изван овога што ја и ти живимо, људи се баве модом, иду на утакмице, пљачкају, обилазе премијере. – почињем да филозофирам.

– Аха, њима су премијере, а нама премије ако преживимо данашњи дан – лупи простодушно мој Јово, обојица се смијемо као луди.

Једемо, набадамо на ножеве комадиће нареска и крувом допуњавамо залогаје.

– Не ваља ово брате, видиш ли ти да се ови спремају да ударе, пуно се узмували задњих дана, а наши ништа не предузимају, изгледамо ко разуларена банда – чикам Јову, да чујем шта мисли.

– Помо'ће мајка Србија и Русија кад буде требало, ништа се не сикирај – одговара Јово сигурно, ка да му ћаћа о томе одлучује.

– Ајде Јоване, доће теби неко овђе из Београда губити главу? Он сад мисли ће ће на море, а не са тобом да у рову сједи, и из Москве ће ти исто прићи, шта будалиш? – збрајам логички.

– Оће, оће, шта ти је, и ми смо Срби ка и они, исти народ, иста црква, све исто, Илија...коме ће ако неће нама помоћи, а ако баш и пропанемо, ја одо код стрица у Аустралију, зва ме и прије рата код себе, ја будала не одо, идем тамо...ако преживим – заврши преко залогаја.

– ...Видићемо– замишљено мрмљам.

– Не прави ми се пуно паметан, него читај даље...има л' слика неке голе женске? – смјешка се курва.

Листам новине, тражим што му је срцу драго.

– Ево је Јоване, види што се нагузила! Ел' добра...а Јово ? – ложим ватру под њим.

– Како није добра, имаш ли ти очи у глави ? А, женске праве, брате мили! – разрогачених очију коментарише Јово, из отворених уста му вири комад крува.

– Ти ћеш њу или неку сличну њој гузити кад на курцу никне нокат, је л' знаш то ?– подјарујем га.

– Што, шта мени фали, да се мало подашишам и обријем, одијело ново да обучем, мислиш да ме не би погледала? – прси се побратим мој.

– Ајде ћути ту, ти си ми даса велики – спуштам му.

– Ти знаш нешто о женским, магарице једна! – одбруси и заби нож у пањ са којег смо јели.

Ето, сваки дан се тако по десет пута посвађамо и помиримо, а не можемо један без другог, ја и мој побратим Јовица. Завршавамо са јелом, пушимо цигаре и ћутимо.

– Еј, морам ићи на једно мјесто...знаш, дајде ми и новине да мало пролистам – диже се Јово.

– Шта ће ти новине....да ову малу мало боље видиш ?– смијем се и додајем му новине.

– Ајде ти....боље пази ту, провири– де мало према њима – одлази гунђајући.

Остајем сам, ћеифим цигар и жмирим према јулском јутарњем сунцу које ми умива лице својим топлим прстима. Препуштам се летаргији, као човјек којем други одређује гдје ће бити и шта ће радити, благо мени, све други мисли за мене, милина.

А како је било лијепо прије рата, дође љето па код родбине у Задар на море, Швабице, Чехиње, домаће, у осмом мјесецу Талијанке, само бирај, тек поч'о живити, у шта ме у најљепшој младости увалише?

Сунце ми више не грије лице, као да га нешто заклони, лаган одрон камења чујем изнад себе, отварам очи, повише себе на два метра видим човјечју прилику, раскрыљену као јастреб, како се обрушава на мене. Стиг'о само да подигнем руке у одбрану, већ је на мени, хватам га за обе руке, у једној држи нож. Изненађење му је пропало, чврсто држимо један другог, грчевито се борим за живот. Свом снагом упирем да га одбацам од себе, осјећам да имам јаче руке, погледам му очи преко којих прелетје страх. Покушава да ме удари главом у главу, промашује и губи равнотежу, снажним трзајем руку и цијелог тијела преврћем га пода се. Пуштам му руку којом не држи нож, панично ме с њом удара у главу, слободном десницом вадим нож из пања и дивље му га заривам у срце. Његово тијело испод мене се трза, ноге млатарају, рукама ме држи за ревере, преко дршке ножа осјећам неправилне откуцаје срца. Притискам га цијелим тијелом и гледам у лице, очи му широм отворене, пуне суза, муте се, живот их напушта, откуцаји срца су све ријеђи. Трзаји испод мене се смирују, руке на реверима попуштају стисак....Напокон

тајац, стакласт поглед загладан у празнину. Устајем, кољена ми се тресу, беживотно тијело лежи испред мене. Препознајем Јовин бат корака по камењару.

– ...Шта је ово, Илија, брате ? – промуца, гледа у мртваца, престрављен.

– ...Упа је преко грудобрана у ров...замал' ме није убио – тешко дишући одговарам.

Јово дограби пушку и успуза се уз грудобран, осматра камењар испред нас.

– Нема нико...овај је доша' по трофеј или је извиђач...кад је видио да си сам ријешио да буде један четник мање на свијету – силази Јово низ грудобран и почиње да преврће џепове убијеног.

– Ништа у џеповима нема, никакав документ... Ко зна, можда је и дрогиран? – настави даље да набада. Ил' му једноставно досадило ово примирје, ђаво му није да мира и доша' код нас да га тражи, наша' га је.

– Не знам шта је... Али, мени није добро – клецам на кољена, повраћам.

Ето тако је било, својом руком ја уби' човјека, и њега и родитеље му кад су сазнали да им је син погин'о, уби' му и браћу и сестре ако их има, родбину, пријатеље, школске другове... Триста људи у једној секунди настрада. А шта ми је он био крив, ништа, ријеч једну у животу нисмо проговорили један другом. Да нас је живот спојио у нормалнијим временима можда бисмо постали пријатељи, кумови, можда бисмо се преко дјече ородили.

Годину дана иза тога догађаја паде Крајина, ни мајка Србија ни Русија не мрднуше малим прстом за нас. Остадо' у Србији, Јово мој

побратим оде код стрица у Аустралију, и тек што оде, написа у писму „Илија, брате, ја се ожени', није ко оне из новина ал' мени ваља“. У другом писму пише „Илија, да ти јавим, поста' сам ћаћа, добио сам сина“. И тако још два пута јави, три сина за шет година. Све ријеђе се јавља, не замјерам, живот носи своје, копрена заборавља прекрива успомене. Мени само једно сјећање не блиједи, лице младића из рова. Ево већ седамнаест година ми у снове долази, улази у моју стармомачку собу ко највјернији друг. Не треба му ни куцање ни кључ, гледам му сузне очи из ноћи у ноћ.

Тако нам је како нам је, и мени и њему, кад смо пустили да други мисли за нас.

Љиљана Браловић • с. Прањина, Чачак

КРТИЦА

За све је крива та кртица! Она је унела немир и свађе у некада тако мирно, викенд насеље Доброво. Додуше, Доброво одавно није викенд насеље већ стално место пребивања, некада богатих интелектуалаца, сада сиромашне госпoде. Они који су раније долазили петком да се одморе од исцрпљујућег нерада, сада се свакодневно прехрањују из некада раскошних цветњака, данас неуко засађених вртњака. Наравно, нико од житеља Доброва ни за живу главу не би признао да је ту из нужде. То су интелектуалци највишег реда и само тишина Доброва прија њиховим продуховљеним нервима. То што су децу уселили у своје многособне станове, дали им пуномоћје на пензије а онда добили , „налог за делoжацију”, то нико не помиње. Но добро, стални становници викенд насеља Доброво, живели су како и приличи интелектуалној елити; без свађа и замерки, али и без икакве врсте блискости. Свак за себе, без кафе и разговора уз чашицу. Само по неко , „Добар дан,, и , „Како сте” преко ограда, без стварног занимања како је онај други. Лепо, културно, али свако за себе...

До невоље је дошло када се наставник биологије, Обрен Копривица, враћао са наставе из школе у вароши и на путу до Доброва прошао поред куће сељака Танасија Савића. Пролазећи угледа Танасија како стоји на сред дворишта укочен као кип са високо подигнутом мотиком у рукама. Како и доликује, назва му , „добар дан“, а овај само мрдну уснама у знак отпоздрава. Зачуди се Обрен шта је са Танасијем кад онако као кип стоји, буљи у земљу и шапуће. Упита га шта ради, а овај опет испод гласа: , „Чекам кртица“. Наставник биологије, Обрен Копривица, се на те речи јако изненади. Није могао да се начуди зашто Танасије хоће да убије тако корисну животињу! Није издржао а да му не одржи предавање:

„Танасије, кртица се, као и сви представници бубоједа, налази на предлогу Црвене листе угрожених врста кичмењака и у Србији је законом заштићена. Основ за заштиту је њено место у ланцима исхране – статус месоједа првог реда, као и њен значај у редукцији бројности различитих инсеката у земљишту, као и у процесима педогенезе при кружењу органских материја у земљишту. Некада је човек ловио кртице ради крзна, али данас се то више не ради. Кртице су месождери и не узимају биљну храну. Људи неправедно истребљују кртице, тако да су у међувремену неке врсте постале изузетно угрожене. Због тога не би требало да их ловите, већ да се навикнете на њихово присуство, јер оне чине саставни део природе без чијег присуства не би било адекватног распореда хранљивих материја у земљишту...”

Како је Обрен набрајао аргументе тако се и Танасијева мотика полако спуштала на земљу.

Завршивши монолог, Обрен продужи у Доброво а Танасије оста замишљен.

Трећи дан од тог сусрета, пре зоре закуца неко на врата наставника биологије, Обрена Копривице. Још не разбуђен Обрен отвори и у чуду се загледа у Танасијево подбуло, ненаспавано лице. Не назвавши наставнику ни „добро јутро“ Танасије отпоче с прага:

– Господине учитељу, ти велиш да је кртац, корисна и заштићена животиња.

Е, ако за тебе јесте, за мене није! Мени он грдну штету начини. Али ако теби ваља, ево, ја сам га ухватио и теби донео, па нека теби користи!

То изговори, муну преко прага чак у коме се нешто мрдало и без „збогом“ окрете се и оде.

Наставник биологије, Обрен Копривица, сав срећан што је на свој ауторитет спасао кртицу, пусти је у своје двориште да се до миле воље наужива. Али, кртица као кртица, када је заронила у земаљско благо, мало јој било да рије по наставниковом дворишту него се разливадила по целом Доброву. Ријала је и ријала док није изријала сво зло у Добровчанима!

Прве су се гомилице земље појавиле у зеленој салати госпођице Неле, бивше водитељке на националној телевизији. Госпођица Нела ни у својој шездесет петој години није одустала од могућности да се уда, па је јако водила рачуна о свом здрављу и изгледу. Зелена салата, и то баш из њеног врта, била јој је основа исхране. Јела ју је и као салату, као главно јело и десерт! Када је видела да се у њеном брижљиво надгледаном врту уместо зеленог блага црни свеже ископана

земља, није могла а да не помисли да је за то крива комшиница Елеонора! Осећала је она већ од оног дана када се за стално доселила у Доброво да је Елеонора мрзи! Та дебела, пензионисана директорка Центра за социјални рад завидела јој је на слободи и на предивној линији. Госпођица Нела је о себи и свом изгледу имала врло високо мишљење! Нико јој не би дао више од четрдесет! То што се још није удала то је зато што није нашла никога сличног себи. Бивши удварачи нису видели њене унутрашње лепоте а и спољну су доживљавали врло површно. Госпођица Нела је очекивала да јој се диве, да дрхте пред њеним чарима а не да је просто – повале! Муж дебеле Елеоноре, фини господин Небојша, није могао да не примети добродржећу фигуру госпођице Неле. Када год би се срили значајно би је одмерио од главе до пете и задовољно цокнуо уснама. Е, то је сигурно његова дебела жена приметила и преко салате јој се осветила! Но, није ни госпођица Нела луда! Спремила је кофу хербицида и једне безмесечне ноћи њима полила парадајз и паприке дебеле госпође! Када је госпођа Елеонора видела зло које је задесило њен врт прво што јој је пало на памет јесте да је Бог кажњава зато што је сиромашнима закидала на следовању, а од тога школовала и хранила своје петоро деце. Па шта је могла када њен муж, нерадник, после петнаестогодишњег студирања није могао да нађе посао ни као портир? И она је била социјални случај, само што решење није имала. Божја казна је стигла, али није Бог лично сишао са небеса да је казни. То је могло да се деси само преко ума и руку оног мутавог професора Груића. Са њим се госпођа

Елеонора не трпи још од првог дана његовог доласка у Доброво. Тај скоројевић је, како је дошао, посекао трешњу у свом дворишту! А та трешња је већим делом круне прелазила у њено двориште и госпођа Елеонора је трешње брала као своје. Кувала је слатко од њих, компоте, чак је и деци у варош слала. А он се дрзнуо да је посече и не питавши је за мишљење. Култура јој није дозвољавала да се тада расправља са њим, али преко уништеног парадајза није могла да пређе! Сачекала је први понедељак у месецу када је професор Груић ишао на редовну месечну контролу и почупала сав грашак који је професор пасионирано гајио у свом дворишту. Темељна госпођа Елеонора је под заштитом високе живе оgrade почупала све до задњег струка грашка, све купила у ђубретарске вреће и шуњајући се као да нема више од деведесет килограма, све биљке сакрила у гаражу доктора Станисављевића. Боље место није могла да смисли, јер је знала да ће професор на њега да посумња, пошто су се недавно споречкали око воде. Доктор је тајно ставио црево на професорову чесму и о његовом трошку заливао свој кромпир. Додуше, доктор је то порицао, ни сам није могао да се начуди како се његово црево нашло на професоровој чесми! Тврдио је да је у питању завера, али су сви знали за његов тврдичлук и нико није веровао његовом ишчуђавању.

Када се професор Груић вратио са прегледа и видео шта се десило са грашком – мезимцом, поново се вратио код лекара! После седмодневног опоравка и темељног размишљања дошао је до закључка да је његов грашак сигурно почупала Лепа Дуда, певачица и комшиница, која

му се упорно набацивала а он је игнорисао. Па није ваљда могао он професор да се петља са неписменом и сировом певачицом? Додијавала му је са својим питама од бундева и слатким од ружа. Ваљда јој је неко рекао да љубав улази на стомак па се баш била заинатила да га освоји. Пошто ју је одбио, сигурно му се осветила. Чим се опоравио, није дангубио ни часа. Поранио је пре првих петлова и воћарским маказама исекао вреже на Дудиним тек заокруженим, хибридни бундевама. А Лепа Дуда је када је видела зло помислила да то може да уради само скот какав је био доктор Станисављевић. Када је могао њеном професору Груићу да краде воду, зашто не би и њене бундеве уништио? Не марећи да ли је неко гледа, примером је направила масакр у докторовом кромпираку. Доктор није сумњао да му је штету нанела спечена женица бившег министра полиције Драгојловића. Док је ординирао у вароши узео јој је подебелу своту да јој уради корекцију лица. Али још нико од свраке није направио голубицу! Ружна госпођа није била задовољна улепшавањем и обећала је освету. И ето, платиле су невине биљке! Драгојловић и његова жена једини у Доброву нису гајили биљке већ свиње. Доктор се није дуго премишљао да их нахрани креозаном. Помешао га је са концентратом и уграбио прилику да их нахрани. Побеснели бивши министар није имао снаге да закопава угинуле животиње, већ их је само извукао у оближњу јаму. Од мяса отрованих свиња су се потровала два немачка овчара пуковника Лазаревића и мачка наставника биологије, Обрена Копривице.

Углађени становници викенд насеља Доброво и даље културно климају главом један другом преко ограда. Понекад и упитају један другог „Како сте“, без стварне жеље да сазнају како је заиста. А кртица се, жива и здрава, подземним путевима, вратила код Танасија Савића.

Мирјана Узелац • Панчево

Прича о шљиви

Шљива. Посматрао је кроз полуотворене очи, жмирећи. Високу. Стамену. У Прчњу. У дворишту деда Митрове куће. Од читаве лепоте морске он је гледао у шљиву. У ствари, већ данима гледа у њу. Сећао се како је стари Митар хтео да је посече. Каже: „Јалова је. Треба засадити нову“.

Око ње су мирисале и рађале смокве и наранџе, безобразно се распојасала лаванда, а шљива се девичански стисла. Онда се десило чудо. Родила је. Не много. Били су то модрољуби-части плодови, помало горки. И сваке наредне године је на свет „доносила“ не више од пет-шест кила. Сви су се некако надали да ће се следеће године показати и родите да прелива. А она се јогунасто држала своје мере. Тек толико да буде носећа. Са својом широком кринолином од крошње била је упорна да опстане овде где јој можда и није било место. Кореном и жилама држала се грчевито за исушену земљу, вечито жедна али стасита међу приморкама.

Једном се деда Митар, припит, закуцао у њу. Тада му је спасла главу. Да није било шљиве завршио би наглавачке у Бајином дворишту испод. Одрао ју је и повредио. Ујутру јој је рану испунио малтером. Никада није испустила ни кап

медене смоле на месту где је примила ударац. Била је једна та шљива.

Затвори очи. Ослушкивао је. Подне. Све је деловало као замрзнута слика са разгледнице. Тишина. Сабласна, празна, тишина. Једна пчела је сатима усисавала нектар из презреле смокве. Била је пуна до грла. А можда је то био трут који је чекао и вребао матицу.

Успоравала га је та жега. Проклета врелина која исушује очи и затупљује ум. Празнила га је. Дуго, упорно. Посегну за флашом поред ноге и отпи. Морао је да долије изветрено.

Последње две године је живео овде, у Митровој кући. Паде му на памет да иза њега неће остати нико. И није му било жао куће. Она ће се постарати за себе. Било му је жао шљиве. Или је сажалевао себе.

У животу се нагледао свега. Највише патње и страдања. Некада би по хотелским собама једва дочекао да закачи још „топле“ фотографије. Тријумфални осмех му није силазио са лица. Насловне стране угледних часописа биле су му резервисане на невиђено. А онда је дозволио да се деси та изложба. И по први пут су му та окачена лица, те очи узвратиле поглед. Ошамариле су га. Обнажиле. Осрамотиле. Више није био само фотограф, постао је сведок.

„Мали“, прену га Јозин глас који је долазио с друге стране куће.

Није у првом моменту хтео да се јави. Желео је да седи и размишља о шљиви, о себи, али је знао да ће Јоза опет доћи. Био је смарајуће добродушан. Стари барба који није одустајао од завета који је дао Митру да ће пазити на „малог“

и да ће покушати да га привеже и како тако усидри. Њих двојица су били пајтоси у рибарењу и опијању. Ово друго је он наследио од Митра. У прво се никада није сналазио. Навек је остао Мали од палубе.

„Ево“, викну и устаде из лигештула. Пруга-сто, излизано, цирадно платно се и даље добро држало. На њему су остали запамћени Митрови обриси.

„Види каквог сам ти липотана донија. Шта велиш? Царски је“, оцени Јозо гледајући са поносом у уловљеног бранцина. Лице му је било наборано и преплануло. Избраздали су га буре и сунце, и године, али је и даље био задрти морски вук. „Три парчета доброг ципола сам проћердао, а онда се блента напеца на најгрђу понуду. Он ће мене цимати, еј“, и ту се насмеја. „Бранцинку сам оставија дома, било ми је много носит обоје. Него, ако 'оћеш могу ти га спремит.“

„Нека, ја ћу.“

Прихвати рибу држећи је испод шкрга. Није увек одбијао Јозу. Умео је да заноћи са њим и ујутру се пробуди покривен ћебетом, у лигештулу. Али данас му је опет била потребна самоћа.

Јозо се налакти на ограду. Није одустајао тако лако. Морао је „бар причу испричат“. Наново, али он тога није био свестан. Сенилност је била привилегија његових година.

„Знаш ли ти, мој Мали, како је бранцин подмукао. Да, да, лукав, сумњичав да те бог сачува. Није га нимало лако уловит. Можеш га чекати сатима, ни да дрцне, а онда цап, насрне и на срделу. И, слушај, да те нешто научим. Никада

немој одустати код првог. Увек се ту крије његов пар. Следи му мирис. Не напушта га. Запамти.“

„Запамтио сам.“ Бранцин му је био све тежи.

„Је вала, запамтио си је. Добро“, одобравајући климну главом. „Него, шљиве, има ли их већ?“

„Нема. Рано је. Да 'оће нека киша.“

„Каже Бајо да ће данас заладит, ноћас и јутрос га сева у крстима. Без престанка. Биће вели невриме, и то врло ускоро. Баш би било липо да удари.“

„Било би. Хвала ти, чика Јозо.“

Јозо му махну и крену даље. Митар је давно „отпловио“, а ова старина још није била вољна да га Харун пребаци на другу обалу.

Уђе у кућу, па убаци бранцина у судоперу. Опра нестрпљиво слузаве прсте.

Живео је сам, ако се занемари господин мачак који се појављивао, понекад. Ставио му је јастуче и посуде за храну и воду у дну куће. Овај би се довео у ред, окрепио и одремао, а онда се опет изгубио. Али ниједна друга мачка се није усудила да крочи у двориште. По гипком телу се видело да је мачак био млад. Ходао је и скакао меко као да се креће по шећерној пени. Никада није замаукао и питао се понекад да ли уопште може. Често је био изранављен. Фалио му је део левог уха, а једно око му је било затворено ружним ожиљком. Волео је да посматра мачкове мале ритуале. Мачак би се најпре напио воде и јео, не халапљиво, већ полако, са гуштом. А онда би дуго лизао длаку и чистио ране, ћутећи, мушки. На крају би усправио главу и попут сфинге погледао у његовом правцу. Сада је опет негде ландрао.

Унутра у кући је било далеко пријатније. Камена стара кућа коју је наследио од Митра није се дала угрејати. Чувала је свој хлад. Њу време није бринуло. Имала га је на претек.

Ово место га је успоравало и склонио се овде баш као и мачак да зацели ране. Кога је он фолирао и лагао? Себе? Опоравку се није назирао крај. Да бар хоће то невреме које је Јозо спомињао, помисли. Да загрми, затутњи, да се сударе небо и море. Да им врисну утробе. Осећао се улубљеним и дотрајалим. Као запуштени олд-тајмер. Имао је потребу да изврне себе наопачке и суочи се са својом празнином. Ни овде, у овом приморском месташцу, није нашао потребну залеђину. Али другу није имао.

Једна досадна мува поче да зуји око бранцина, а онда му се спусти на раширено око. Осети трнце у врховима прстију и затезање и грчење усне. Опет су кренули одвратни тикови.

Муве су га увек подсећале на смрт. Наслађивале су се смрадом. Отера је нервозно руком, али се она после пар секунди врати, и пређе читавом дужином бранцина. Од репа до главе, и опет се заустави поред ока. Осети мучнину. Саже се и испод судопере пронађе спреј. Потрошио је пола боце. Несвесно поче да се чеша као да му је рој мува милио по телу. Још један дар од ђавола. У то се зачу се притајена грмљавина.

Долазак невремена је осетио стомаком. Окрену се од смрдљивог бранцина и оде по фотоапарат. Можда му се овога пута посрећи да зајаше летњу олују.

Ветар се покренуо и најпре шкакљиво, а онда је јаче насрнуо на омању палму. Тек је

избацила рањиво тело. И шљива се бунила и бранила. Погледа према брдима која су окруживала залив. Највећи део је био го. Пожари су прождрали све. Сада су се хорде облака незадрживо ваљале надоле прескачући једна другу. Такве су овде биле кише. Тмурно небо је притискало кровове.

Док је силазио према мору у даљини угледа рибарске чамце. Хитали су ка средини залива. Било је време за лов. Море ће ускоро продисати.

Севну и он започе да броји у себи. На пет гром удари. Био је све ближи. Ехо је трајао, и трајао, до следећег бљеска. Осети прве капи кише. Тешке. Нису правиле увертиру. Понте и плаже су биле празне.

У мандрачима су се барке отимале разапете и привезане између канапа. Друга страна обале се није видела. Киша се спуштала као завеса. Море је било мутно и готово сиво. Капи су одскакале од површине где год би пале. Смрачило се. Ветар га је бичевао на ситно, а онда све јаче. Пуцало је. Он осети како му се срце попело у грло. Прст на апарату је неуморно шкљоцао. Снимак се претварао у кадрове, кадрови у филм. У ушима му је бубњало. Таласи су разгневно ударали у све на што су наишли. Све више и више. Подивљали су. У глави је слушао Рахмањина. Када се нови талас простро по понти, он осети задовољство. Спусти фотоапарат да му виси око врата, седе и подиже лице и руке према небу. Киша му је гасила врелину која га је непрестано жарила. Имао је осећај као да му је у сваку пору била забодена чиода.

Почео да се смеје и халапљиво гута воду. Била је слана, помешана са морском коју је ветар успут покупио. Око њега се дробило свет. Удар грома који је завршио негде горе у правцу куће га узнемири и наруши ову хармонију. Срце му је прескочило.

А онда је грмљавина почела да јењава. И киша је стала. Као да је неко закопчао небо. Летња олуја се истутњала. Отворио је очи. Капљало је са свих страна. Обале су се цедиле и небо се разведри. Облаци нису стигли да се врате у тврђаву. Једноставно су се разишли и погубили. Издимили. Мајица му се слепила уз тело. Крпени шешир који му је био отргнут у току олује са главе праћакао се и забављао у плићаку, на неких десетак метара од њега. Седео је још неко време прекрштених ногу на понти, као да медитира. Руке су му биле у крилу.

Са првим гласовима врати се и његов немир. Подигао се и кренуо кући. Празнина је опет заузела своје место. Таласи су утихнули.

Низ „узбрдицу“, како су мештани називали асфалтирану стазу до горњих кућа, сливао се танак млаз сада већ млаке кишнице. Осећала се тешка спарина. Ту и тамо су велики меснати листови посредовали између дрвећа и тла прихватајући заостале капљице кише. Није могао да исправи погрбљена леђа. Било му је хладно. Помисли на мачка. Није стигао да му напуни порције, а овај је сигурно рачунао на њега. Као и шљива. Убрза корак. Није се освртао. Знао је да је море опет било попут огледала. Равно и безобразно мирно. Терало му је инат и само га мамило. Сунце се опет огледало у њему. А можда

је олују само сањао. Тело му се тресло. Имао је опет напад грознице.

Двориште је било опрано и обасјано сунцем када је ушао унутра. А онда је стао. Скаменио се. Није могао ни корак да направи, ноге су му биле тешке, а он је хтео да потрчи. Као мајка која је видела повређено дете. Шљива је била раполућена, готово раскречена. Гром, онај који га је позвао, тамо на понти, док је он уживао, ударио је по средини. Био је тај, сигурно. Скиде мајицу и исцепа је на траке. Цвилела је док је цепао. Обавијао је стабло и затезао. Рез је био предубок. Није јој било спаса. А њему је била тако потребна та неприлагођена шљива.

Однекуд се довукао мачак. Дошао је лењо до свог места. Киша је препунила обе посуде. Он леже на плочице поред. Загрејале су се већ од сунца. Није ни сада гласа пустио. Можда се неко већ побринуо за њега и нахранио га. Или се сам постарао, и био му је потребан само сан. И мир.

Дуго је седео ослоњен леђима на шљиву. Није желео да је остави саму. Дуговао јој је ово бдење.

Тек пред зору је ушао унутра и легао. Покрио се до браде. Очи су му се трзале. Капци су му били тешки. Грашке зноја му избише по челу. Желео је да сања шљиву, и Митра. У кући се и даље осећао смрад спреја за инсекте помешан са мирисом рибе. Увукао му се у нос. Кожу. Мозак. Уместо молитве призва у свест песму „Јутро ће промјенити све“. И коначно заспа.

Напољу је сунце узимало залет да одради још једну туру. Обасја море под оштрим углом. Настави да се пење расипајући раскошне зраке

које није имао ко да заклони. Шљива је и даље стајала. Осакаћена. Разваљена. Завијена. Сама. И призивала чудо.

Катарина Ковачевић • Нови Београд

Није ми лако ни умрети

Знате оно кад у књигама или филмовима неки лик на самртничкој постељи, у последњих десет минута свог живота испали рафал мудрости... О срећи, о љубави, о заиста битним стварима... Е, сваки пут када бих наслутио да почиње један такав део, са задовољством бих га прескакао. Не мислим да сам себи ускратио нешто битно, лишивши себе тих инстант формула за квалитетнији живот.

Верујте, не заслужује сваки самртник толику пажњу и његове речи не треба увек схватати озбиљно. Не познајем медицину, али верујем да се и хемија организма пред смрт мења, јер организам одумире и свашта човека може да натера да нешто каже. Питам се само како му језик остане способан. Да ли је могуће да се човек до последњег тренутка свог живота батрга да остави било какав утисак на друге и да жели да последње тренутке свог живота искористи да измучи друге реченицама које почињу речима: „Треба да...“? Те „Треба да...“ реченице увек је непријатно слушати, колико год ми имали добру вољу да се наместимо на „мод“: “Ово је за моје добро“. Колико год у себи покушавали да угушимо питање: “Да ли ме ова особа толико

добро познаје да са сигурношћу зна шта је моје добро, па још може и да ми понуди добру формулу за квалитетан живот скројену само за мене“. Могу мислити колико је то тек напорно слушати од бледог, балавог човека, завршеног у сваком смислу. То је чист егзибиционизам и себичлук с његове стране.

Ја стварно не мислим да сам паметнији сада пред смрт. Чак напротив. Мислим да сам глупљи него икада пре. Имам и сведочанство о својој глупости, које стоји прикачено за мој болнички кревет. У њему сигурно пише: “Саобраћајна незгода, пацијент био под дејством алкохола, поломљено толико и толико ребара, нагњечење мозга, тачка, доктор тај и тај, потпис, печат“. Права диплома додељена мојој глупости. Срећа је што ми из уста иде цев која се завршава ко зна где и што су ми скоро сва чула отказала. Да није тако, не бих имао изговор да се свечано не обратим присутнима који ме окружују. Шта бих им рекао? Моја супруга је, на пример, једна страшно непрактична жена, вечито мислима винута у небеса и способна да се заплаче у сваком тренутку. Она би била тако захвална када бих почео ретроактивно да ламентирам над победом свог пословног живота над породичним, да плачем што више нисам ходао по трави, а мање по бетону, што се више не сећам укуса бедне хране из свог сиромашног детињства, да уверавам како бих дао сав попијени првокласни коњак за једну кап воде из бунара. Да, она би била захвална што сам то изговорио, а не што сам те ужасе, вербализоване грозним фразама, увидео. Мислим да се не би изненадила ни када би ми се све то римовало. Онда би ишао део где се

свима редом захваљујем, па извињавам ако сам им наудио, свесно или несвесно: Децо, извините што сте ме виђали онолико колико ми је требало да ујутру попијем кафу, мама, тата, опростите ми што сам учинио да заборавите како изгледам, драга, ти си стварно била светица... Онда се чује само шмрцање и понека тиха молба да ћутим, да се не напрежем. Е, онда почиње моје велико финале којим бих сваког разумног човека натерао да ми ишчупа све жице које виरे из мене – наравно, чувене филмске “Треба да...” реченице. И шта? Сви треба да ми поверују само зато што ћу ускоро да умрем? Исто како се стари поштују само зато што су стари, па ма ко били? Добро је рекао један мој професор: “Овде људи почну да те схватају озбиљно тек кад почнеш да имаш проблема са простатом.” Знате коме ја верујем много више него умирућем човеку? Апсолутно живом човеку, када у тренутку чињења глупости каже да чини глупост. Као што ми је Маре, мој другар из детињства, спремајући се да себи направи “дозу” рекао: “Брате, ја се радим и лепо ми је сада и знам, брате, да ћу да се распаднем од овога и да сам се упропастио заувек...” Је л’ тако да би било некако сувишно да је додао: “Зато ти не треба да се дрогираш, него играј фудбал.” Па то ми је билборд говорио свако јутро у 08.15. Маретов живот ми је био лекција, његово умирање – тужна вест. Или кад сам свог колегу Декија затекао како шенлучи са скупоценом, али голом девојком на крилу, коју је импресионирао и освојио остављањем шестомесечне зараде у казину. Продрао се кроз музику: “Сутра ујутру ћу се можда пробудити са неком полным болештином коју нећу моћи да лечим, јер сам сад

шворц, а можда чак и на улици, јер ме је она моја избацила, али да устанем одавде нећу.“ Одлично! Хвала, колега. Можда бих се и ја разуларио кад ми отежају џепови.

Њима сам некако одмах поверовао. Лекције уживо, са могућношћу да и ти упливаш у проблем или да од њега побегнеш. А шта ја, самртник, знам боље од ових што ће још дуго да дишу и да се зноје под капом небеском. Ја сад можда жалим за данима здравља и младости и мислим како је требало много боље да расподелим своје снаге, напоре и људе. Ипак, никад никоме то не бих рекао. Па још био тако бахат да лузера који сам, пред уплаканим људима преиначујем у изненада врлог саветодавца. Шта ће они са свим тим поклоњеним им истинама? Друго је то што ми овде гајимо култ смрти. Имамо неку врсту поштовања према њој. Као да из ње, по некој, само нашим очима виђеној, природи ствари исијава памет, мучеништво пред којим се поклањамо не питајући да ли је било потребно, да ли га је условила животна сцена или га је сам мученик свесно или не изрежирао. Не, ми скоро понизно гледамо у њу и упијамо све оно што се око ње дешава. Да, више понизно него уплашено. Зато смо се ваљда у историји више плашили да будемо заробљени, него сахрањени, зато смо налетали на ножеве и зато смо често и побеђивали – потпуно помирили са тим да је могуће да ускоро окончамо, сами себе отписавши чак пре и самог непријатеља. Ретко кад се тражила алтернатива погибији за правду, за слободу, за народ. Умрети овде значи бити предмет углавном лепих сећања и величања, а о стварно лошим мртвим људима неће се уопште причати, што је

опет боља варијанта, јер су за живота били средство за испирање уста.

Због тако доброг овдашњег статуса смрти, да немам цев у устима и када бих рекао да видим жутог лептира који лети ка светлости, сви верујући би до краја живота били уверени да сам пошао пут раја, иако, сви знају, за живота нисам давао много повода том жутом лептиру да ме тамо једном настани. Неверујући би ме се сетили сваки пут када би видели жутог лептира. Толика је моћ речи умирућег човека.

Да немам цев у устима, пре последњег издисаја из мене не би изашла ниједна лепа, а камоли мудра реч. Оно што бих можда смогао снаге да изустим, у зависности од квалитета инфузије и крви која ми се убризгава, тицало би се голог свакодневног живота. Рекао бих им да ме ни случајно не сахрањују са фудбалском лоптом и удараљкама за бубањ, како сам их једном заветовао. Рекао бих им ПИН код своје картице. Да ми се јутрос злослутна баба– тетка Мађарица најавила да долази на пар дана. Треба је дочекати, можда је већ стигла, и наћи јој нешто црно да обуче, зна се да на себи има минимум пет боја. Да сам у колима носио лекове за малог, наручене из иностранства, без којих се гуши, а стара залиха му понестаје за пар дана; ауто ми се преврнуо и треба их потражити око банке или питати полицајце. Рекао бих им да ни случајно не троше много на моју сахрану. Не зато што ме је одједном обузела скромност. Напротив.

Ја предност дајем животу. Апсолутно и без задршке вођеном животу! Вођеном нескромно, али у потпуности концентрисаном на садашњи

тренутак. Све што имам је садашњи тренутак. Моје погрешне одлуке, све моје грешке, збир су хиљада атома у мени и око мене, на одређени начин распоређених у том моменту, мојих атома, који би били тако намештени и да могу да вратим време. И тај се распоред више никада неће поновити. Ко ће одгонетнути шта је све условило да ја слетим с пута? Требало би да се скупе психолози, лекари, технолози, грађевинци, представници ауто– индустрије, плус моја породица, па да то утврде. Које ће последице моја смрт имати? Е, сад опет треба да се распореде атоми, па да видимо.

Ја само знам да овај мој унутрашњи глас не престаје. Остали гласови за мене више не постоје. Ни мој, а ни туђи. А шта је овај мој глас ако не моје грчевито држање за живот. Држим се за њега последњом снагом као што се филмски јунак држи за ивицу провалије док не види руку која му се пружа да га спасе и врати на сигурно или чизму свог непријатеља која му стаје на прсте. Држим се и висим и питам се да ли сам луд што се не стидим ни због чега, што не замерам никоме ништа, чак ни чизми чији је долазак у мом случају извеснији од доласка руке. Ја, енергија покренута крајње несавршеном људском природом, жалим само што не живим. Поново. Исти будаласти живот. Е тада сам вам ја узвишен, кад вас видим, кад могу да плачем, да псујем, кад повраћам, кад се смејем. А не кад умирем. Кад сам сравњен. Зашто и остали умирућег не пусте да буде сравњен?

Ето, да могу да извадим ову проклету цев, можда бих успео да кажем да сам возио пијан и да ми је видљивост била знатно смањена, јер сам

два сата пре тога примио слику своје тек рођене сестричине. Покушао бих да том вешћу свима прерасподелим атоме и да им, ако самртникова реч стварно има толику тежину, кажем да предност дају новорођеном животу, а да мене оставе на миру.

Љиљана Ђокић • Београд

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ВОЛЕО ДА ПЕВА

Господин Гончаревић је волео да пева, али је то увек чинио у себи. По васцели дан је у његовој глави свирала музика која га је гонила да пева без престанка. Стајао би на позорници, заслепљен рефлекторима и певао, певао. Замишљао је различите позорнице, некад велике и блештаво осветљене, некад скучене, уздигнуте платформе малих ноћних клубова, тек толиког простора да приме два извођача. Каква год била бина у тим његовим замислима, јака светла су увек била уперена у њега, док су остали музичари били у сенци. Звучи сасвим могуће и понекад оправдано, то да је светлосним снопом певач у наступу видно истакнутији и уочљивији у односу на друге учеснике. Ипак, господин Гончаревић је томе придавао посебно значење, доживљавајући светлост као медиј који му је преносио снажне вибрације из непознатог извора до његовог грленог апарата. Имао је ту фикс идеју да музичка надареност и посебно гласовна способност не извиру из његовог унутрашњег бића, већ изван њега. Уз дејство светлости осећао се сигурно, а самопоуздање је обликовало његову појаву и бојило глас.

Замишљао би себе у двострукој улози, као извођача и посматрача, певача и слушаоца, први стоји на бини, други седи у гледалишту, и некад озбиљно процењује, а некад опуштено ужива у музици без задње намере. Иако вам се овај сценарио може учинити превише компликованим, као неки споредни филм који тежи да надјача главни ток мисли, разуверићу вас. Господин Гончаревић је услед дугогодишње праксе непрестаног понављања сличних или истих слика, стекао вештину, или је она освојила њега, да без икаквог менталног напора који би га одвукао од главне теме, створи тај декор свом замишљеном певачком наступу. Он би мирно стајао на бини, без трунке треме, чекајући да се публика утиша, и да потекну први тонови музике. А тада би пустио свој глас, – о, какав је то глас био! Емоције су се шириле кроз ваздух од њега ка публици као неки облак кога је он направио. Облак би у себе увлачио први ред, затим други, и даље наредне редове до краја сале, све док слушаоци не буду „прогутани“ и обузети песмом господина Гончаревића. Умео је да препозна тај тренутак када се сви предају музичком блаженству које је он створио и почну да „дишу исти ваздух“, Тада би и он био савршено срећан, јер му се управо враћало оно што је тек који минут, или сат пре, дао.

Једнога дана, међу гостима клуба у коме је први пут наступао, господин Гончаревић, Извођач, је уочио жену која је седела сама за столом са стране, негде у средини локала. Није је баш најбоље видео, јер су светла, наравно, осветљавала њега, али је он њено присуство и посвећено слушање јако добро осећао. Чинило му се да га

изазива, не њега самог него његов глас, као да га је доводила у питање, не пристајући да буде увучена у облак. Осећао је да мора да се потруди више него уобичајено, а за то, у том тренутку није био спреман. Могло би се рећи да је био збуњен, јер до тада нико у публици није у њему изазвао таква осећања. Била је то врло предвидива интеракција између њега и публике; он је давао, док би му се уложено безусловно враћало, као бумеранг.

У овој ситуацији, она је нешто слала ка њему, што се преклапало, или мешало са његовим гласом, покушавајући да створи нови квалитет. Он ипак није знао шта би са тим, – доживљавао је те нове вибрације као одзвањање које му је реметило песму, и подривало гласовне темеље. Трудио се да то игнорише фокусирајући се на себе и своју песму, за шта је видно улагао посебан напор, и свакако је изгубио мир и лакоћу са којом је спонтано, све до тада, владао сценама. Завршио је песму, захвалио се неспретно публици, и нестао негде у бекстејџу. Иза затворених врата своје приватне одаје, покушао је да смирено размисли, и докучи шта се у ствари десило. Није му глас задрхтао, нити је, не дај Боже, фалширао, или није испратио музику, не, не, није то било у питању. Оно магијско облаче је изостало, није било повика Браво! Тек понеки млаки аплауз испратио је нашег певача са сцене.

Господин Гончарев, посматрач и стални гост програма, увек у првом реду, за столом уз саму бину, био је изненађен променом у реакцији публике. Зашто их овога пута лепота песме није ујединила? – питао се. Гости су се, као по неком позиву, врло брзо разишли, а са њима је нестала и

непозната жена. Али, за господина Гончаревића, посматрача, та чињеница није била од значаја, жена је била тек неважни део мноштва, једнако као и сви остали гости који су напустили клуб.

За то време, господин Гончаревић, уметник и извођач, настављао је са анализом проблема, покушавајући да рационално приступи дешавањима на бини и у њему самом. Осетио је изненадни, ничим видним изазван, егзистенцијални Страх, као да му је живот био угрожен. Никада шта слично није осетио, у свом вишедеценијском животу. Сад, кад мало боље размисли, можда и пронађе неке сличности са осећањима безразложне нелагоде које су га ноћу будиле из сна. Али никада нису јако болеле, и нису дуго трајале, тек трен – два би нестале након што би у свест призвао музику. Имао је своју музику, – захваљивао се Богу на таленту којим га је даривао, – и своје песме које је свакодневно делио са непознатим људима.

Да ли су та повремена нелагода и овај снажни Страх истог порекла, и да ли то и какве везе има са музиком? Да ли је непозната жена у публици чије је присуство непобитно осећао чак и у овим одајама далеко од очију других људи, носила неку поруку за њега? Да ли је лепа? Постављао је себи многа питања, онако без реда, не би ли их све сабрао на гомилу, и онда једно по једно редом, полако и темељито разматрао тражећи одговоре. Сетио се филма „*Cav jaj Цез*“, у коме Смрт посећује главног јунака, и полако га приводи Судњем часу. Смрт, сва у Белом, у лику и обличју прелепе Џесике Јанг! Није та Смрт одисала само лепотом и чистотом, већ и неком безречитом мудрошћу непобитног којој се

можеш успротивити, али само привремено: Ипак, ма како озбиљан, и, наметало се далекосежан, био овај његов Страх, није га могао повезати са наговештајем сопственог, блиског умирања.

И зато је покушао са другачијим тумачењима. Да ли је његовом гласу и певању нешто недостајало? Можда је почео да се понавља, и магија чудесног стварања се распршила и претворила у производњу, копирање? Гледајући непрестано у бљештаву светлост, и никад у лица публици, изгубио је осећај за стварност. Можда, али аплаузи друго говоре. Да ли су то били стварни аплаузи? Све што је, још јуче, имало статус непобитне истине у његовом животу, сада је било уздрмано и доживљавало је преиспитивање. Да ли је био способан за искрен и отворен разговор са самим собом?

Седео је на столици, савијен и нагнут над подом, ослонивши браду на обе шаке. Зурио је у под, као да од њега очекује неки савет, помоћ у размишљању. У соби је био мрак, само је кроз прозор допирала светлост полумесеца. Сlike исцртане по прозору, правиле су светлосне сенке на зиду. Обично је у њима уживао, али вечерас их није примећивао. Задубљен у сопствене мисли и осећања био је глув и слеп за све друго. Није чуо звук отварања врата, нити кораке господина Гончаревића, Посматрача, како шкрипе по паркету. Осетио је руку на свом потиљку, и тргао се, опржен истим Страхом. Подигао је главу, спреман за сусрет.

У мраку, при слабој месечини, среле су се очи Посматрача с очима Извођача. Први пар очију гледао је упитно али мирно, док је из другог пара

очију избијао ужас. Посматрач би зачуђен, а Извођач изненађен и затечен непримереним унутрашњим расположењем. Гледали су неко време, покушавајући да успоставе раван у којој је могућа комуникација.

„Шта се то десило малопре на бини?“ први је проговорио господин Гончаревих, Посматрач.

„Не знам. Мислим да сам се уплашио.“ Одговорио је господин Гончаревих, Певач.

Стојећи над обесхрабrenим Певачем, и даље држећи руку на његовој глави, Посматрач је говорио. „Гледао сам лица слушалаца док си певао“, наставио је Посматрач. „Већином су пажљиво слушали, али нису учествовали. Чак ми се чинило да понеки то и желе, али не успевају да буду увучени. Као да им је нешто споља одвлачило пажњу од твоје музике, мада нисам успео да откријем шта. Ти си вероватно то осетио, окривио себе за лоше извођење, и изгубио се. То је моје, једноставно објашњење.

„Драго ми је што постојиш. Увек погледаш ствари из другог угла. Можда и мој тренутни ужас претвориш у пролазну потешкоћу.“ Усправио се Певач на столици, и заузео положај који је Посматрачу уливао охрабрење.

„Надам се да си у праву што се тиче пролазне потешкоће, иако мислим да си стигао до прекретнице. Прекретнице у себи носе потенцијал пролазности.“ Посматрач је опрезно усмеравао разговор.

„Дакле, ипак ме је смрт помиловала“, приметио је са благом иронијом у гласу охрабrenи Певач.

„О каквој Смрти говориш?“ зачудио се Посматрач.

„Ништа страшно, заборави да сам рекао.“ Певач није умео да опише речима колико му је Џесика била лепа и колико му је све ово некако лакше пало уз њено краткотрајно и једва приметно појављивање.

„Знаш ли шта ћеш даље?“ распитивао се Посматрач.

„Даље? До даљњег нема даље. Малопре си рекао да сам осетио отпор слушалаца и себе окривио за лоше извођење. Тачније је рећи кривио сам себе за лажно извођење, знао сам да их не могу вечно варати. Крајње је време да престанем да сањам и почнем гласно да певам, или да пређем у публику, и светла позорнице препустим неким другим сањалицама.“ Нису звучале као празне речи, више као управо донета и гласно изговорена одлука.

Задовољан оним што је чуо, Посматрач се погледом поздрави и крене ка вратима. „Ја ћу свакако бити у публици, потражи ме очима, с које год стране бине се нађеш.“

Господин Гончаревић, умишљени Певач и Извођач, осећао се сасвим лепо на крају једног, наочиглед тешког дана. Осећај егзистенцијалног Страх га је напустио, остављајући за собом nelaгоду, слично великој поплави што за собом оставља муљ и отпатке. Опет га је преплавила музика. Задовољан оним што је управо одлучио, ставио је тачку на тај дан. Светлост рефлектора је нестала, једноставно, без сувишног и заводљивог компликовања.

Хранимир Милојковић • Сокобања

КАЛЕМ— ГОРА

Они, који с јесени пођу да секу дрва за огрев, причају бајке о њој. Кажу: Идеш трактором, идеш шумским путем... Около храстови, граб, леска, а у вишим деловима планине букве... И одједном спазиш дрво са црвеним плодовима. Јабука са крупним плодовима као у најбољем воћњаку. Не можеш одолети. Напуниш руксак.

Слично причају и берачи лековитог биља и шумских плодова. Кажу: Таман навучеш неке старе рукавице не би ли некако обрао већ зреле плодове шипурка, кад на пет— шест корака спазиш крушку караманку пуну жутих плодова. Наравно, одмах заборавиш бодљама обдарени шипурак и корпу напуниш слатким крушкама.

Ловци по селу причају да често зими, пратећи трагове у снегу неке дивље свиње или лисице, набасају на гњиле мушмуле. Опрљене мразом. А тад су најслађе.

Берачи вргања, лисичаре и пуха, кад падну топле мајске кише, често се враћају из бербе без печурака, али са пуним корпама зрелих мајских трешања. Нису то оне прве, ђурђевданске, тамно црвене, са мало сласти, већ румене као девојачке усне. Слатке! Слађе од меда. То најбоље знају деца

јер зачас „смажу“ пуну корпу, не марећи за старије који би да пробају то чудо од трешања.

I

Имао је само седам година када се отац вратио из рата и собом донео страшну болест. Тифус! Сви су се кући разболели. Због страха од заразе нико није смео да их посећује. Умирали су један за другим. Прво отац, па онда мајка, па старија сестра... Живка је спасао свештеник Дамјан. Он се једини усудио да уђе у заражену кућу. Нашао га је до грла умотаног у старе черге, са крупним грашкама зноја на челу и од жеђи испуцалим, испличеним уснама. Тихо је јечао и дозивао мајку... Сви остали су били већ данима мртви. Најмлађи стриц Благоје се сажалио на дечака и примио га у кућу, где су га неговали како су знали и умели. Лекара у Заплању није било. Неколико дана после сахране родитеља изгорела је Живкова родна кућа, амбар, кошаре... Све. Никад се није сазнало да ли је то било случајно или су сељаци запалили кућу из страха да се зараза не прошири. После, кад је оздравио, отишао је да види остатке спаљеног домаћинства. Згариште је деловало страшно! Срушен кров, зидови од тугала се распукли, пападали, поломљене ћерамиде на све стране... Све што је било од дрвета, изгорело је. Гвоздене ствари: плугове, виле, секире, ланце, однеле су комшије... У дворишту ничег није било. Ни живине, ни мачака, ни пса... Само је неколико полунагорелих стабала воћа тужно махало својим патрљцима од грана на јужном ветру. Са

сузама у очима, запрепаштен од језивог призора, сео је под велики орах, кога случајно ватра није захватила. Тек после дужег времена осетио је под стражњицом неки тврд предмет. Био је то очев нож за калемљење воћа. „Очев калемар!“ – прошапутао је као да се неке правда и брзо стрпао драгоценост у џеп пртених гаћа. Више се од њега није одвајао. У школу није ишао. У то време није их ни било. Дали су му задатак да прави друштво остарелом и кривоногом деда Влајку, који је неспособан за друге послове, чувао стричеве овце. Деда Влајко је био ризница знања о овцама, псима, вуковима... Умео је да прави најбољи овчији сир у селу, знао вештину прављења белмужа, качкаваља... Знао је да прави и замке за вукове. Живко је научио све Влајкове вештине, али га је нешто друго мучило. Једном, када су овце пландовале у хладу велике дивље крушке, а њих двојица седели беспослени на камену испод старог храста– благуна, питао је деда Влајка да ли зна да калеми воће. Одговор је био потврдан. Од тог дана Живко као да се препородио. Врло брзо научио је како се калеми „на лис“, „на цепку“... Како се концем увезује калемљено место, како се проналази „пелцер“, који је способан да се одмах „прими“ и да преживи јаку зиму или сушу... Свако пландовање оваца користио је да сиђе до воћњака и винограда подно планине и тамо тражи пелцере или младе саднице. Деда Влајко се љутио на њега, називао га различитим погрдним именима, претио му „овчарком“ тојагом, али Живко није одустајао. Са поносом је показивао Влајку мушмуле калемљене на обичном глогу, које су биле крупније и слађе од обичних. Једне јесени

деда Влајко се разболео, отишао у село и није се више вратио. Цео посао око оваца, овчарника, сирења млека пао је на Живка. Ништа му није било тешко. Од редуша, које су једном недељно долазиле по млеко и сир и доносиле му хлеб, тражио је да кажу стрицу Благоју да му пошаље што више пртеног конца и восака. Друго ништа није тражио. Није се љутио ни када забораве да му донесу гас за лампу, ни када је хлеб био недопечен, а јело бљутаво... Ништа! После је тражио да му доносе младаре шљива, кајсија, ораха... Засађивао их је на ђубришту иза овчарника, заливао, а кад му се чинило да су довољно порасле, носио у шуму и садио на сунчана и ђубровита места. Бринуо је о сваком засаду. Заливао, чупао коров, а кад дође време калемии... Једном је на младару дивље крушке калемии две врсте крушака: „јечменку“ и „благунац“. Већ после пар година рађале су обе гране. Једна у време жетве јечма, а друга крајем лета.

II

Тог дана оставио је овце да пландују близу потока и пошао да захвати воду за своје саднице. Успут је хтео да види да ли треба очистити вир у коме је почетком лета купао овце пред стрижду вуне, једини посао који није обављао сам већ уз помоћ неког од укућана. Осетио је неки немир у прегрејаном ваздуху и питао се шта се то чује из правца бистрог планинског вира. Нешто налик на женску цику, уздахе... Пришао је опрезно потоку и провирио кроз купиново жбун. У виру се

купала нага жена. Била је то удовица Милева, десетак година старија од њега, коју је повремено сусретао у планини са њеним скромним стадом од десетак оваца. Док су му руке и ноге подрхтавале од узбуђења и досад невиђеног призора, размишљао је да ли да се прави луд и сиђе до потока или да се кришом врати назад. Нека непозната сила натерала га је да устане и крене према голом, мокром телу у потоку. Није се уплашила кад га је видела. Без иједне речи махнула му је да дође...

Провели су скоро цело лето заједно. А онда му је Милева предложила да се узму јер су почела говоркања у селу. Знао је то Живко! Приметио је да га редуше, кад донесу јело за наредну недељу, некако другачије гледају. Смешкају се, причају неке загонетне бесмислице... Рекао је Милеви да мора о томе да поразговара са стрицем, па ако му он дозволи. Питаће га јесенас кад за Митровдан оде на славу... Од тог дана су се ретко виђали. Осетио је да га Милева избегава, да своје мало стадо увек тера на супротни крај планине.

Три дана за редом је падала киша. Четвртог дана се разведрило и грануло је јако сунце. Шума је била пуна влаге и печурака. Овце као да су полуделе. Трава их није интересовала. Јуриле су гором тражећи печурке, оне дивне „црвенке“ које је и Живко волео. Испећи на жару „црвенку“ и сипати мало соли тамо где је била дршка и онако врелу јести, било је право уживање. Бојећи се да ће изгубити коју од оваца, Живко је јурио за њима и враћао их у стадо. А онда је у једном заклоњеном кутку шуме спазио Милеву како сладострасно дахће притиснута гломазним телом пољака Тодора. Вратио се назад у пландиште не

осврнувши се. Није га више било брига да ли ће се нека од оваца изгубити у густој шуми...

Те јесени, на славу код стрица Благоја Живко је отишао миран и спокојан. Стриц га је питао, пошто је сада постао пунолетан, хоће ли да се жени. Да му врати имање и помогне у заснивању домаћинства. Пун туге и горчине Живко је одговорио да неће никад да се жени, да имање поклања стрицу и његовој деци, а њега нека пусте да и даље брине о овцама.

III

Журећи да што пре однесе хлеб и јело за наредних недељу дана овчару Живку и по могућству избегне његово обавезно старачко гунђање, јер му није понела восак који је тражио, редуша Јелица на улазу у овчарник осети да се нешто необично догодило. Живко је није чекао на капији, а пси нису цвилели. Питала се шта је то могло да се деси у ово рано пролећно јутро кад наоколо све цвета, а ваздух мирише на развигорац у крошњи храста. Нашла га је већ потпуно укоченог како седи на камену, наслоњен на стабло процветале шљиве. Очи су му биле широм отворене. У њима се огледала калем– гора са свим својим бојама процветалог воћа у храстовој шуми.

Дуго су сељаци тај део планине звали Живкова калем– гора. Умирали се и рађало. Више нико није памтио лик необичног овчара Живка. Остала је прича о њему како се целог живота трудио да људима олакша боравак у шуми. А он се борио само да остави траг о себи. Да је некад

живео и постојао. Као да је унапред знао да му рођаци неће поставити ни камени споменик на сеоском гробљу.

Димитрије Буквић • Београд

ШИНЕ

– Мала, 'оћеш са мном, да нађемо место где се спајају шине?

Унин осмех, предстража њених блиставих зуба, одговорио је потврдно. Војин је одсечно прстима катапултирао опушак на новобеоградски асфалт и ђоном му одрубио пламену главицу.

Ступили су на трамвајску пругу. Стварно је изгледало да се шине љубе у даљини. Табанајући између њих, двоје младих познаника корацима су смртно претили црвено– црним бубицама, оним што се каче једна на другу. Зачули су сирену иза себе. Окренули су се...

Трамвај. Грабио је према њима. Зауставио се на станици, фаровима зурећи у њихове очи. Врата се отворише. У утробу возила нагнуде су кожне вреће пуне костију, вођене нагоном да се домогну места. Толико људи, тек понеко човек.

Војин и Уна наставили су пешке.

Град се огрнуо црном пелерином у коју се заб'о месечев срп. Цигарета у Војиновим устима, седатив против нервозе, била им је светионик. Све док је на мосту није угасила кап са неба – гласник тмурних облака.

– Дај да се склонимо...

Потрчали су ка старом делу града. Даљину је парало мјаукање; оглашавао се фебруар. Остаци леда цаклили су се попут роја свитаца. Небо је слабашним млазевима пунило Саву и натапало Београд. Војин и Уна докопали су се друге обале и подвукли се испод моста са којег тек што су сишли.

Баш тад, киша је стала. И трамваји.

Шине су биле њихове. И ноћ. Наставили су да следе пругу.

У средишту двомилионске кошнице, Војин и Уна пролазили су поред шверцера које су испљунули поноћни возови, жицкароша што су и лети носили дуге рукаве, пијанаца оседелих на клупама, ћелавих шибација у парковима, голишавих лаких жена, оцвалих блудника, гнусобних панкера и других честица људског смога.

Близу Палате правде, спазили су средовечног човека. Није се знало је ли тањи он или стуб уличне светиљке око којег се обавио. Као да му се бандера придружила у штрајку глађу.

– Волите се! Мајмуни пуцају једни другима у главу! Кољу се! Волите се, људи... – грмео је велеградски Диоген са бандере, тражећи човека.

Оставили су га за собом.

Дуга ноћ. Иза двоје знанаца остајали су само Војинови пикавци и нагомилани сати тумарања. Прошли су Вуков споменик. Полако су напуштали центар. И зашли у део града опточен мраком. Седефасти небески срп био је туп да га распара. Једино су фарови залуталих аутомобила пробијали таму.

Њих двоје и даље су ходали. Сат касније, Уна је промрмљала:

– Човече! Нећемо никад провалити где се ове шине спајају.

– Кад би бар дошла струја... А са њом и трамвај, ноге не осећам! – вукао је Војин кораке тромо, као да му се читав град залепио за ђонове.

Светлосни сноп им се просуо по глави. Окренули су се...

Трамвај. Грабио је кроз црнило. Штрчао је из помрчине као Лас Вегас из пустиње Неваде. Изнад ветробрана је писало: ВАНРЕДНА ВОЖЊА.

Зауставио се поред Војина и Уне. Врата се отворише.

Ушли су.

У утроби возила затекли су полусвет у полумраку. Двојица перверзњака спопадали су оскудно одевене даме. Полуотворених уста, али и кофера из којег су испадали ручни сатови, гаће и чоколаде са штампарском грешком на омоту, приказ је посматрао шверцер. Недалеко одатле, рмпалија обријане главе песницом је шминкао лице панкера.

Вожња ван реда.

– Знају ли ови људи где ово води? – погледала је Уна замандаљене трамвајске прозоре. Прљавштина на стаклима није дала погледу да продужи према спољном свету.

– Питаћу возача – почео је Војин да се пробија кроз руљу. Опет му је дошло да запали цигарету. Овде не сме, мислио је. Разуверио га је седи пијанац који је код предњих врата похотно увлачио колутове дима. Испружене шаке, догегао

се мршави момак дугих рукава и затражио нешто ситнине. Пијанац му је на длан уделио милостињу – ужарени опушак. Војин је заобишао тлачитеља и жртву и пришао кабини шофера.

А за командама – Диоген са бандере.

На Војиново питање докле иде, дао му је знак да заћути. Кажипрст је са усана померио према налепници: ЗАБРАЊЕН РАЗГОВОР СА ВОЗАЧЕМ.

Дуго, дуго није стао. Када је најзад закочио, отворио је врата и изашао.

Сишавши из трамваја, Војин и Уна су се обрели у непознатом делу града. Тек сад су видели оно што су мусави прозори скривали: разданило се. А напред, баш где је требало да прођу – није више било пруге.

Планета лудака изашла је из трамваја и скакала око њих двоје, загрљених. Сви заједно: панкер и ћелавац, жицкарош и пијанац, полуголе женске и блудни мужјаци...

Осветљавао их је натпис: ВАНРЕДНА ВОЖЊА.

– Мала, шине... Спојиле су се – шапну Војин, не знајући ни сам је ли срећнији због завршетка дугог путовања или зато што је, после толико погубљених живаца и времена, осетио Унина леђа под бледожутим, дуваном измученим јагодицама.

– Аха. Нема даље – чврсто га је загрлила Уна.

Прислонила му је главу на раме. Обриси дана обасјали су две црвено– црне бубице. Тек закачене једна за другу, заједно су милеле између шина, избегавајући убиствене људске кораке.

Тамара Марковић • Ниш

Тугослава Бескрајиновић

По звуку капије која се затварала на крају улице знао сам колико је сати. Увек у исто време Тугослава Бескрајиновић закључавала је библиотеку. Била је то жена коју сам једва познавао, али са којом сам осећао некакву необјашњиву повезаност. Све што сам знао о њој, измислио сам сам. По њеном избораном, кошчатом лицу и седој коси, закључио сам да има више од седамдесет година. Била је погрбљена и споро се кретала. Чини ми се да је једва дисала. Увек је изгледала као да не може да удахне довољно ваздуха. Дисала је кратко и непрекидано. Плашио сам се да ће се угушати преда мном. Питао сам се зашто још увек ради, када је све указивало на то да није способна за рад. Касније сам себе прекоревао због те помисли. Упознао сам је пре пар година на позајмном одељењу библиотеке. Тражио сам неке радове о „Фаусту“ за свој дипломски рад и претурао по каталогу, када ми се, изненада, обратила мршава жена у црнини. Помислио сам да је само сена. Осетио сам да постоји у простору, али не и да живи. Загледео сам је боље. Носила је огромне црне наочаре са дебелим стаклима, али сам испод њих могао да видим ситне очи, црвене и отечене од плакања. Претпоставио сам да је

недавно изгубила неког и да је у жалости. Међутим, њене очи изгледале су исто и месецима касније. Чинило ми се да су упиле сву тугу овога света. Упознао сам много несрећних жена, али никада нисам срео ниједну са тужнијим погледом од њеног. Зато сам је и прозвао Тугослава Бескрајиновић. Њена појава изазивала је у мени одбојност, али ме је, истовремено, и привлачила. Непозната жена у црнини била је често предмет мојих размишљања. Питао сам се кога је она то изгубила, зашто је увек исто обучена, откуда толика туга у њој? Понекад сам у својим размишљањима ишао тако далеко да сам је замишљао као жену убицу која је одслужила затворску казну и која је покушавала да се социјализује кроз рад у библиотеци. Други пут бих размишљао о њој као о пожртвованој мајци којој време није ублажило тугу због губитка детета. Никакве лепе ствари нисам могао да доведем у везу са њом. Тугославин изглед будио ми је непријатност, али њен глас изазивао је смиреност. Говорила је тихо и разговетно. Била је то врло љубазна и услужна старица. Помагала ми је у проналажењу литературе и често започињала разговоре о књижевности. Била је веома начитана, па сам тако много занимљивих ствари чуо и научио од ње. Постала ми је драга. Често ми је позајмљивала своје књиге, мада их нисам тражио. Остављала их је у читаоници на моје име. Знала је када долазим и шта ми је потребно. Понекад ми се чини да је боље од мене знала шта тражим. Ја нисам знао ништа о Тугослави Бескрајиновић. Чак ни њено право име. А толико смо пута разговарали... И тако су прошле године.

Како сам живео у солитеру који гледа на библиотеку, виђао сам је са терасе како после осам сати закључава огромну капију од кованог гвожђа. Тај звук ми се толико урезао у памћење, да сам га чуо и онда када су заменили капију другом, која није производила тако продоран звук. Али, као да су са променом капије, одједном одлучили да промене и библиотекарку која је била задужена за њено закључавање. Први пут, после неколико година, Тугослава Бескрајиновић није затварала капију. Забринуо сам се. Већ сутрадан отишао сам до библиотеке. Слутио сам непријатно откриће, али био сам затечен сазнањем да је моја Бескрајна Туга умрла. Од младе, брбљиве библиотекарке открио сам да је она добровољно радила на том одељењу. Иако је ништа нисам питао, млада колегиница имала је потребу да објасни како је библиотека изашла у сусрет старици која је доживела „тешку трагедију“ и која је након тога изразила жељу да се врати библиотекарском послу. Желела је да преостале дане проведе међу књигама и читаоцима. Није тражила никакву накнаду за то. Ваљда јој је то било довољно. Заправо, то јој је било све. Нисам желео да знам више од овога. Ако нисам знао ништа о Тугослави док је живела, зашто би сада требало да откривам појединости из њеног живота. Хтео сам да је памтим по нашим књижевним разговорима; по љубазности, пажњи и гласу; по звуку старе капије који је оглашавао крај радног времена. Помислио сам да ће ми недостајати.

Извадио сам картицу и списак књига и пружио их новој библиотекарки са молбом да пожури. Било ми је загушљиво и нисам имао

стрпљења да чекам. Вратила се брзо, али без књига. Рекла је да имају нешто за мене и замолила ме да пођем са њом у другу просторију. Био сам сигуран да је у питању нека заостала казна због прековременог задржавања књига. Уместо казне, чекало ме је још веће изненађење којем се нисам надао. Тугослава Бескрајиновић ми је оставила „нешто“ од својих књига. Било их је више од хиљаду. Један део своје личне колекције је поклонила градској библиотеци, а други део је припао мени. Чекале су ме уредно спаковане кутије на којима је било моје име. Био сам постиђен. Ја њено нисам знао. Милисава Милинковић. Нисмо имали прилику да се упознамо.

Ја сам Тугослав Бескрајиновић.

Тања Ђурђевић • Велико Градиште

БИЖУТЕРИЈА ИСИДОРЕ ДАНКАН

Мама је своју сахрану изрежирала, до најмањег детаља, још за живота.

Саставила је чак и *тепи* послужења за “покој душе”, уприличен у дневном боравку старачког дома, након укопа.

Стигла сам час пре него што ће затворити сандук и пољубила је у ледено чело. Саркастично сам закључила да чело и није много хладније од ранијих, ретких додира њене коже са мојом, које једва памтим, из прошлости. Жива или не, по њеној хладноћи судећи, за мене није било разлике; честитала сам себи што ме то и даље засмејава... Имала је комплетну тоалету на себи, хаљину пренаглашене елеганције, перику, шминку, бисере. Изгледало је као да је, непланирано поспана на каквом снобовском пријему, у покрајњој соби пронашла дрвену кутију и завукла се у њу да само за тренутак одмори очи, након чега ће устати, препорођена и орна, да настави тамо где је стала... Сигурно да је ову илузију желела да приреди свима који би се усудили да је оплакују. А таквих није било.

Електрична колица која су носила сандук кроз гробље, за мене и мој хендикеп с ногама су ишла сувише брзо, заостајала сам постепено и стигла тек да видим како копачи рака рутински лако и брзо обављају затрпавање. Више нисам могла да задржим смех који се све време, у мени, ковитлао иза маске пристojности. Закикотала сам се на глас и викнула: “Опет си побегла од мене! И последњи пут, успела си да ми побегнеш! Који си ти лик... Који си ти мајмун од жене !!!”

Особље дома предало ми је мамину „заоставштину“: хаљине с мољцима, плесне костиме и кофер пун њених фотографија, писама и мало накита. На свим фотографијама је блистава, са својом непоновљивом силуеом и грацијом у покрету: у варијанти “мулен ружа” у фраку и с цилиндром на глави; као оријентална плесачица; иза познатог певача на сцени; у кореографији са једним шоуменом у првом плану; са непознатим балетаном у ваздуху; у аеробик варијанти; као хипи- хероина у плесном трансу; у плесном ансамблу у леси; као Исидора Данкан, сама на бини, боса, у слојевитом костиму од муслина који јој тело чини божанским, који је целу чини нестварном у њеном свету циљано сазданим од нестварног...

Ништа ново нисам сазнала о мами, иако ниједну од фотографија никада нисам видела. Све су говориле о њеној плесној каријери коју сам, мање- више, пратила преко телевизије и новина, и гласина, које путују брже од самих медија. Све су говориле о мами коју сам знала, о мами са леденом глазуrom уметнице која увек радије одлази него што долази.

Писма су ми била незанимљива, сем једног.

„Проклети Вучићевићу, тако бива, са лако-мисленим женама, каква сам ја, али ти то најбоље знаш и често користиш, а зашто и не би. А зашто и не би спавао са пијаном плесачицом када је то тако очита могућност, можда и не нарочит добитак, али прилика која се сама пружила, свакако, па што би била одбачена. Чему кавалерство пред женом којој су опијати начин да преживи дан, а алкохол и таблете успаванка за спокојну ноћ. Но, не замерај ти искоришћену прилику, посматраћу то као комплимент женском телу. Замерај ти што си знао да то тада нисам била ја, требало је да ме имаш онакву каква стварно јесам, каква сам ти се показивала у навратима нашег познанства и надала се да ћеш ме такву прихватити. Не. Ти си ме хтео беспомоћну, обезнањену...

Хтео си ону која ја нисам а има мој лик и тело и није ми жао што си такву имао... Такву си, на крају, и заслужијао. Жао ми је што је она коју си имао, оставила последице свог незнања у МОМЕ телу, па сада ЈА, која са вашим чином немам ништа, тражим доктора који би пристао да обави абортус, уз дискрецију, купљену дебелим свежењем МОЈИХ новаца...”

*

О, дебели свежењу непостојећих новчаница, хвала ти што те није било да осујетиш мој смешно- тужни долазак на свет! То је, барем, јасно. Али, зашто писмо о дебелом свежењу није стигло до неваљалог Вучићевића, то ми се неће

касти само, моја бака је била једна обична лажљивица кад је тврдила да хоће (јер никада ништа није смела да пита своју кћер, па потом није имала одговоре за кћеркино копиле а ни машту да их измисли, евентуално да рецитује Чика Јову Змаја). Ха, каква уобичајена прича: мама коју знам али је не познајем, у ствари је, сурогат– мајка јер је тајно носила и родила дете мојој правој мами која је луцидна наркоманка, и која се, право говорећи, више допадала Вучићевићу, што дође криво оној првој, трезвеној мами а уједно објашњава порекло деформитета мојих ногу и стопала... Веома концизно објашњење, и луд би га разумео ако би знао шта ће са њим даље учинити, сем да се узда у инфантилно самоказивање штурих трагова, до седих власи у коси, а можда и даље...

Онако како сам једино могла, шепесајући споро, навикла да у очима оних који ме сусрећу видим нелагоду, кренула сам некуд напред, немајући више за ким да жалим унапред изгубљену јурњаву, немајући чак ни ранац са прљавим чарапама, да ламентирам над њим – лажним смехом.

Када ми је јувелир рекао да је мамин накит мајсторски плагирана бижутерија, али скоро безвредна, први пут ми није било до смеха.

Мој траг ме је водио право до мамине туге, опипала сам је први пут, као да сам завукла руку право у њену утробу. Тргла сам се, опекла сам се.

И маму су варали. Било је чудно да ми се то *касти* дало.

Одртавели директор телевизијске и продукцијске куће, господин Вучићевић, срдечно али ужурбано, изгурао ме је уназад са врата своје канцеларије:

„О, душо, стигла си, морамо да пожуримо, екипа те одавно чека у студију!“

Нико на овом свету мене није чекао, ретко ко је знао и да постојим, а најмање овај Вучићевић и нека екипа. Баш хтедох поменутом предочити своје сумњиво постојање а у контексту оног блесавог писма, кад ми моја баба својим крештавим гласом, негде иза мог малог мозга, поче довикивати: “Ћути, ћути, само иди, кашће ти се само!“.

И стала сам на старт, наместила багљаве ноге за највећу своју могућу брзину и кренула да клипшем за Вучићевићем кроз ходнике. Сад јурим за оцем као некада за мајком, каква спрдња, а тек ће бити када се појави права девојка која, очигледно, превише касни... Направићу им мало збрке, није им згорег. А мени је одувек бескрајно свеједно.

Наместили су ми слушалице и наредили да певам. Знала сам да уем али ништа више о томе, никада ме нико није слушао да бих могла предвидети реакцију непознатих људи чија су се лица беласала из мрака студија, пуна очекивања. Отпевала сам једну, од укупно две песме, које знам. Бледолика лица се нису померала, само су, како је песма одмицала, постајала блеђа и укоченија. Урамљена у дебело стакло “глуве“ собе, била сам свој на своме. Та просторија, очишћена од свих ћелија спољног света, у свему је подсећала на моју капсулу живота – бешумна

самоћа еквивалентна тишини у маленој квадратури. Тако згодно...

Сингл песма коју су ми одабрали, снимили и продуцирали, постаје хит на радио– станицама. Процене су да ћу бити велика звезда јер “такав глас, такав таленат, деценијама није откривен на естради”. И такав дебели свежањ пара за мог оца, перспективно се штанцује у ковници и депонује у сефове Народне банке...

*

Вучићевић ме је очекивао на потписивање уговора. Већ је пијуцкао ракију из свог завичаја када сам ушла, уз примедбу да не мари “говнарију” звану виски и слична гованца. Није престајао да блебеће док ми је сипао своју “мелем– шљивовицу”. Загрцнуо се када је угледао накит на мени, мамин накит. Зелена боја његовог лица, личила је на боју шума његовог љубљеног завичаја, претпостављам. Рекла сам: “Живео ти мени!”, истресла ракију себи у гркљан, спустила мамино писмо на сто и изашла.

Отишла сам у конкурентску продукцијску кућу. Тамо ме је чекало снимање већ припремљеног албума. А свитак недавно потписаног уговора за њих, набуџен у ташни, жуљао ме је о кук и као да се исцерио: “А, ала смо га зајебали!”

*

Подигла сам мами надгробну бисту у њеној природној величини. Дала сам да се биста изваја са фотографије на којој личи на Исидору Данкан.

Биста изгледа невероватно, толико стварно и уметнички фамозно, да је посета њеном гробу постала туристичка атракција читавог краја. Људи долазе, диве се, истражују њену биографију, снимке, фотографишу се крај споменика, додирују камени муслин као да је лековит, чезну да буду део нечег тако необичног у својој обичности. Цвета туризам преко њеног васкрслог имена, дебели свежењеви новчаница опет падају у нечије џепове. И даље нико не зна да сам њена кћер. И даље нико не зна да је накит који носим на концертима и коктелима а којем се диве, мамина безвредна бижутерија. И даље ми се бака јавља са, само њој знаних, аматерских радио- таласа и ликује, цитирајући Змаја.

И даље мама плеше, заносно и меко, али у кругу у који сам је заробила.

И понекад, кришом, уморна од плеса али насмејана, наслони чело о мој образ.

А кожа јој буде мекана и топла.

Војислав Ерцег • Бања Лука

ВАМПИР

[гротеска са рефреном]

ОТАЦ.– У спарна августовска јутра нисмо ни гасили сијалицу без абажура на огољеном, отученом плафону, јер је сунце, као у каквој херцеговачкој пустолини, пржило од самог свитања; тек једна изломљена сенка, пркосећи пароксизму јаре, клизне преко декора града утонулог у мрзовољу – то Тонка засопљено педала на бициклу. Чини се да, лица знојавог, са горњом усном улепљеном у крабуљу сопствене гримасе, лујка Тонка, та еротска грдоба града коју чаршија назива копилетом једног нашег рођака, хита да умакне општој атрофираности дана и жеге, а у ствари, она одлази на периферију наше провинције и враћа се тек у сумрак, доносећи киселкасти воњ испод пазуха и новац који носи у брусхалтеру – *марне* ме по прстима тек кад дрипац покуша да извуче новчаницу из грудњака (можда ће на неком идућем скретању историје та храпава хартија постати куриозитетом и добити на вредности, јер скурилна Тонка не зна шта је то инфлација и да је та гута новца употребљива колико и сећање). Но осипање моје породице градом проноси моја мати која, враћајући се од урара Давида – њему никако да *подвали* неки од

безвредних сатова из наше куће – махне удовици покојног Хрвоја Бабића, а њена деца јој се наругају, запушавајући нос, јер не могу а да не примете начете и окрњене зубе што их моја мати, премда све, климаво носи у лубањи. „А ди ти је она липа ура с отока?“ пита урар Давид наслоњен на банак, а мати увређена окрене леђа и залупи врата сајцинице. Њу вређа када неко опонаша речник којим је она говорила на отоку (Корчула), наречје које је почело да бледи након што је пошла за оца, а наша чаршија ионако зна да је сво наше покућство на продају, осим те старине, сата што га је мати наследила од мајке своје мајке. Казаљке уре, као малаксале од врућине, као да су спласнуле. Да смо у фикцији, била би то метафора, јер мајка у доконости, по ко зна који пут безуспешно покушава да навије сат; напосок, окупана у зноју промрмља: „К’о онај тамо мрц“, јер у у сенци непомичности лежи мој отац, та хрпица костију, мяса и смежуране коже, то скрушено тело с надутим стомачићем – *наметљиво одсуство* (тако мајка) израсло у септичну вегетацију морбидеце.

Ушанчен у самоћу отац болећиво подноси себе; трпи терет сећања и успомена; оне га притискају као леш двадесетогодишњака, тако он сам приповеда, испод ког се сакрио извукавши живу главу из грађанског рата. Очева умашњена глава, зарасла у масну косу и сентименталну браду барда рата у Босни, једва да се помери кад чује да и ја, као терца мајчиног и сестриног гласа добаим своју: „Мрскији си ми од пацова!“ Но, упркос свему, кад оцу носим намерно немарно кухане оброке, дроњке гастрономске пристojности, срамежљив сам и не без страха улазим у

његов патетични доминиј, импрегниран тешким задахом у којем се он разилазио сам од себе и постао декор сачињен од: тешких завеса, порозног нокшира, расутих карата за пасијанс, вестерн романа, недовољно скривеног порнографског часописа, карираних пиџама и труљавог рубља боје презреле сочне крушке које нам тог августа, први пут након рата, доноси отац мог оца, а ми их, незграпно, док нам сок цури низ браду, дословце: ждеремо, покушавајући да не чујемо оно што нам се свима чини да чујемо: да мој отац тихо јеца.

БОРДЕЛ.– Године које долазе доносе у наш град избеглице (или их ми раније нисмо примећивали), а наша, спрам њих тобож грађанска танкоћутност, не мари, премда смо под сијалицом без абажура „исти сентиментални *хајван*“ (тако отац мог оца), све док једна породица из К. не унајми први спрат наше куће. Наизглед, долазе бољи дани. Испред пасажа, који води у пространо двориште наше куће, мајка истиче фирму: „Собе за издавање.“ Сви ми, и мајка и сестра и ја, мрзимо породицу удовице Хрвоја Бабића, сви, осим оца, којег такође из навике мрзимо, и питамо се: зашто и њих већ једном не протерају из Бањалуке?! Мајка нам објашњава, заправо саплиће језик о своје мисли, јер кад каже: „Бабићи нису Муслимани“, одмах нам припрети прстом да зачепимо губицу.

Са натписа што смо дали да нам изради фирмописац Вили Ерцег: „Собе за издавање“ најстарији син покојног Хрвоја Бабића, избрисао је слобо – С. У то нема сумње, јер њега сам упра-

тио погледом са прозора моје собе како фотографише мајку и сестру, док прво блену у натпис, одмахујући главом, а потом, у кућним хаљинама окрећу се у правцу објектива фотоапарата. (Фотографија ће осванути у недељнику "Прелом" у рубрици: *Печат времена*.)

ВАМПИР.– „Тата облачи твоје хаљине мама“, каже сестра, то није истина, то је костим што га је отац, као глумац–аматер, носио у позоришној пародији „Дракуле“ Брама Стокера у изведби бањалучког студентског позоришта – (тада је, у време *генијалне епохе*, отац заменио великана провинцијалног глумишта Адема Чејвана).

„Хоћеш ли да те нашминкам?“ пита мајка заједљиво, а отац одговара: „Ах, не, сам ћу.“ Док стоји пред огледалом пућећи усне, он кокетира са својим одразом.

„Ко си ти?“ пита сестра.

„Вампир“, каже отац и раскрили костим, а под деснима му блесну оштри пластични зуби.

(НЕ)ОЧЕКИВАНОСТ.– Ту суву јесен, коју смо сестра и ја боље упамтили него друге, дани су се пред нама отварали у монотонији разгледања породичног албума. Само наш отац – није – из дан у дан мрмљао: „Дан Д. Дан досаде.“ Свака *неочекиваност* била је до неподношљивости *очекивана*: прво је умрла мајка моје мајке, потом мајка мога оца и на крају, сасвим очекивано, отац моје мајке. Сад ми се чини да је мајка из досаде продала свој старински сат урару Давиду.

Тих дана мајка се њихала у својој зловољи; њено атонално лице било је урођено у хипертро-

фирану сенку њене младости: као да су све њене жалбе на оца, њене бриге о нама, деци, биле само каприциозност и дурења незадовољене плодности, наставак оне грубе, љутите и плачне кокетерије, којом је узалуд кушала свог мужа, нашег оца, али колико год да су мајчина причања била јасна и усмерена, знало се на кога, један је њен део остао резервисан, недоступан и повучен, речју: иако превучен тавном колтрином један је прозор њене свести и даље гледао кроз *шуре* њене родне куће на Корчули.

Одрастали смо, приметно. Сестра је заривала нокте у уста и грицкала их, балавила је по врховима прстију које као да је сисала са гримасом под чијом сам сенком лакше скривао сопствену агонију. Сестрина звучна ћутања, њена мљацкања, причала су о њој на сав глас, разголићавала су пред нама места која је она упорно покушавала да сакрије: прве менструалне циклусе, еротику набреклу до инцестуозности или дојке за које је мислила да ће се смањити ако обуче мајчину дугачку пелерину.

Не знам шта је отац *видео* у ноћима, према каквом је светлу он бауљао у својим *метафизичким* патофнама? Он је у својој соби, у свом езотеричном кокошињу, у који се био повукао, дословце схватао импондерабилије у које се почео претварати. Мајка је решетала по анфилади очевих метафизичких опсесија. Падале су тешке речи, али отац није посустајао, говорио је да је његов дух у стању непрестане промене, а мајка би одбрусила: „Да се ти заиста мијењаш, престао би да се мијењаш.“ Залуд је отац причао о *искуству унутрашњег ока*; извукао би ас из рукава и рекао: „Желим само да кажем да нису

непостојане ствари непостојеће“ итд. Пред светлошћу дана, попут каквог суманутог Новалиса, отац је гужвао лице у грч као да је загризао цео лимун, повукао би се у своју собу у којој је мрак био разапет као биоскопско платно. Не знам зашто је мајка дозвољавала те патетичне, отворене одијуме према стварности којом смо се ми наслађивали као шећерном вуном. Да га стрпамо у лудницу, сећам се, нисмо могли, јер кога се још тиче исподпросечно лудило?! Али ланац очекиваности, међутим, прекида отац мог оца, пензионисани професор српско– хрватског језика, који ће се *привремено* (како је рекао), а у ствари *застално* (како је мислио) преселити у наш *конак*. Па ни ја нисам остао дужан неочекиваностима. Причу коју сам тада написао, прву причу коју сам објавио насловио сам: „Мој отац тихо јеца“.

ОДЛАЗАК.– Да ли је сестра још увек живела са нама или је већ била пошла за господина Карола да настави нашу сумњиву генеалогiju, када смо у дворишту нашег *мотела* приредили опроштајну *фешту* поводом одласка удовице Хрвоја Бабића у емиграцију. Док држи најмлађег сина удовице покојног Хрвоја Бабића и позира пред објективом фото–апарата, моја мајка је замишљена и *посвећена* као Богородица са Ђотових фресака (моја мајка та својеврсна Богородица са парадентозом), јер на *фешти* сви заборављамо на прошлост и одијум који смо баштовански спретно неговали једни према другима. Све прекрива покров *патетике*. Пред одласком удовице покојног Хрвоја Бабића, и њене породице, осећамо ужас као пред доласком

смрти. Истина је: можда се никада више нећемо видети. (О прошлости, чује се на *фешти*, као о покојнику: „Све најбоље“) Ноћ се, наравно, свршава на граници оргије (изгред оца мог оца) а последњи звукови које чујемо долазе из радио-апарата. То је храпави глас мештра лаквих нота (Оливера Драгојевића) загладаног, као и увек, у *бескраје* са обала Јадрана.

СЛИКА.– Колико сам само пута описао очеву смрт? Колико сам је само пута скицирао, у колико варијација и модулација је отац умро са недовршеном реченицом на уснама, у мојој имагинацији, у рукописима? Али, да ли сам икада описао очево *нестајање*? Стварно нестајање?! Оно јутро (или је то било предвечерје?) након смртоносног грча срца (инфаркт миокарда), када нам је из погребног предузећа јављено да је очево тело нестало? Када се чаршија ругала и скандирала? Када смо разним радозналцима давали погрешне одговоре на погрешна питања. Тако и тако. Сумњам, наравно, да ћу икада наћи вештине да пишем о нестајању, али остаје, као фуснота породичне гротеске, слика улепљена у албум тог лета:

На вратима куће висе чешњеви белог лука, испод јастука држимо кочеве, а кућа наликује импровизованој богомољи; крстови висе по зидовима, а у страху од обичне, пијемо свету водицу. За летњих, спарних августовских дана, један шишмиш залепрша код мајчиног прозора. Мајка хитра, сналажљива, спретна каква је одувек била, залупи прозор, а шишмиш остане часак– два спљоштеног носа на стаклу прозора,

цедећи, док клизи надоле, балу налик успомени, а ми, наоружани кочевима, крстовима и светом водицом, спремни на све могуће и немогуће консеквенце, чекамо на тишину да успостави свој ред, јер док непокретни ћутимо, сасвим јасно чујемо да доле, испод прозора, неко тихо јеца. Али ја више не силазим да тражим оца, јер знам да ћу, као и увек, угледати Тонкин бицикл наслоњен на зид куће, усамљен.

Милоје Радовић • Краљево

ВАЗДУХ

„Добро јутро Адаме“. Не заборави да си жив!“

Тим речима, пазећи да ме ко не чује, почињем сваки нови дан.

Једини човек који за ово зна је мој пријатељ психолог. Знамо се из детињства. Постао је веома познат у својој струци тек после рата. Његова предавања о стресовима и последицама рата у мирнодопским условима су веома посећена. Држи их у једној веома лепој грађевини на периферији Београда. Кад сам га, после једног таквог предавања питао, наравно у четири ока, где је био у рату, одговорио ми је. „Негде у белом свету.“ То је значило да је из ове земље отишао на време. Нико не може да каже да је дезертирао. Тада је захтевао да му причам о моме рату. Био сам збуњен. Никада о рату у којем сам био нисам мислио да је мој. Уместо да кажем да је човек који је био у једном рату, био у свим ратовима, одговорио сам му: „О рату најмање знају они који су били у њему. Ти си га посматрао из далека и сигурно си га боље видео. Требало би ти мени да причаш о моме рату, а не ја теби.“ Сложио се. Тако су почели наши дуги разговори. Он прича, а ја постављам питања. После сваког разговора он ми

каже да није задовољан мојим питањима, а ја му одговорим да нисам задовољан његовим одговорима. Данас смо закључили да су наши разговори о рату, као и сваки рат, бесмислени. Требало је да их прекинемо и да наставимо сваки својим путем. Али, ми више нисмо могли без њих. Променили смо тему и заменили улоге. Разговарамо о миру. Ја причам, а он пита. Он се смеје мојој причи, а ја његовим одговорима. Рекао сам му да је мир, за разлику од рата, нестваран, смешан. Он је престао да се смеје. Мени је то годило. Не знам зашто. Чак сам рекао да мира нема, да га никада није било. Ово што зовемо миром то је наша представа о миру. А рат је стваран. Ко није био у њему није га ни било. Он је и даље ћутао. Наставио сам причу, а моји погинули војници су, у колони један по један, пролазили између нас двојице. У једном тренутку он је колону предвојио рукама и изашао напоље у лепо урађено двориште. Пошао сам за њим. За многу су, исто онако како су ишли у рату, пошли и моји погинули војници. Хтели су, као и ја, да чују одговор. Он се зауставио поред групе људи који су, као сви пристojни људи, стрпљиво чекали свој ред за разговор. А ја и колона мртвих иза мене помешасмо се са њима.

Хладно се вече неумољиво спуштало. Гледајући кроз нас, он гласно рече:

„Живот је ваздух. Удахнеш и издахнеш!“

Сви смо ћутали. Гледали смо једни другима у затворена уста из којих су се у, одлазећи дан, уливали наши слабашни, магличасти, топли дахови. Један, нисам сигуран да ли од мртвих или од живих, изненада дуну јаче. Његов моћни,

беличасти облачак у трен поклопи наше слаба-
шне облачиће и нестаде мало после њих. Сви смо
то доживели као лични изазов. Свако је сматрао
да је позван да учини исто. И почели смо, без
икаквог озбиљног разлога, да се надмећемо у
прављењу нетрајних облачића. У почетку смо
дували једни у друге, а потом у небо. То је било
свима веома занимљиво. Свако је желео да његов
дах оде што је могуће даље од њега, што ближе
небу. Али, без разлике на величину, домет и
тренутни облик, сви наши дахови су нестајали у,
како је он рекао, „општој хладноћи“. Неко је
приметио да је општа хладноћа неомеђени
простор. Он му је одговорио да смо га нашим
даховима управо омеђили. Загледали смо се у
међе које су свакога трена нестајале и нестајале.

Вече је неумољиво надирало. Узалуд смо га
одлагали разговором.

А када нам понестадоше речи, хладни,
ноћни ваздух нас нежно, очински све, без разлике
на живе и мртве, заједно ушушка.

Гордана Радовановић • Бања Лука

Реч, мач и пепео

На крштењу ми дадоше име Огњен. Да будем лучоноша и ширим пламен и светлост. А ја, кажу, у једној руци носим ватру, а у другој воду, па куд год идем, палим и гасим. Проклетство или дар, ко ће то знати. Можда обоје, а можда ниједно. Најпре ће бити, тек опака игра неке више силе или владара мира и рата.

Неки ми се клањају. Други од мене окрећу главу. Једнако мрзим и једне и друге, али од оних других мање јада очекујем. Одавно је мени јасно да ко се злом служи, добро га познаје и свестан је са које ће га стране оно пре сачекати. И сигуран сам да и такви као ја на овом свету морају да постоје да шире немир и неспокој, иначе нико нигде не би стигао. Без таласања би свака жабокречина брзо сама себе уништила. А овај наопаки свет и није ништа друго. Само бласто и мртваја.

Испричаћу вам како је све почело. Или боље, како мислим да је све почело. Јер шта би жив човек, мали и убог, могао разумети о почетку и крају било чега, кад је све повезано и једно друго вуче. Откинеш негде из досаде лист са гране, тек толико да се забавиш, а после се испостави да си лавину покренуо и да си, без знања и жеље за тим, за силне патње и страдања крив.

Једнога дана, још сам био дечарац, наиђе шумарком поред моје куће неки човек. Наше село је мало и од осталих људи сатима хода удаљено, па се сваки намерник одмах примети и са радошћу дочекује. Знамо ми да случајно овуда нико не пролази, него су га или какав озбиљан посао или голема невоља на пешачење узбрдо, козјом стазом, нагнали. Оставих на брзину комад хлеба и масти, што ми је баба час пре у шаку кришом тутнула, па притрчах странцу. „Чудних ли очију,“ одмах приметих. „Гледа у мене, а не види ме... Као да сам у себе завирује, а не у оног са ким говори... Стварно неки необичан човек.“

– Јеси ли ти Огњен?– запита човек чим сав задихан банух пред њега.

– Јесам. А откуд ми ти знаш име кад се никада пре нисмо срели? – одбрусих му истовремено изненађено и радознало.

– Срели смо се ми, још како. Само се ти тога не можеш сетити – насмеја се придошлица.

Са гађењем се загледах у ретке труле зубе које ружан осмех изненада откри на незнанчевом лицу, па мало сачекавши, промуцах:

– А којим послом ти овуда идеш? Да не тражиш можда оца или ћеда?

– Не. Тебе тражим. А ево, и нађох те.

Од запрепаштења широм отворих уста, ишчекујући шта ће овај рећи, али он полако скиде врећу са рамена, па се, пажљиво положивши загонетни товар поред себе, завали под оближње дрво.

– Приђи, Огњене. Немаш ти разлога да ме се плашиш.

– А други? – упитих без размишљања и просто се зачудих одакле се створи ово питање. Као да није из моје главе потекло.

– Како ко – одговори човек.

– Шта ти је то у врећи? – опет превлада дечја радозналост.

– А шта ти мислиш?! – још једном се насмеја незнанац.

– Нешто дуго и оштро, рекао бих. Али си га добро умотао у сламу. Мада... ено ти вири крај некаквог бодежа на врху вреће.

– И још?

– Нешто што звецка, али то је мање и не могу да одредим шта је.

– Можеш, можеш – тајанствено одврати човек.

– Само не користиш добро све што ти је да-то. Али сетићеш се већ... Могуће чим одем одавде.

– Куда ћеш? Па тек си стигао.

– Не стижем ја никад нигде. А ни ти нећеш. Овакви увек само иду. Него... да ти кажем шта имам и зашто сам дошао, па да пођем даље својим путем. Ниси ти једини за данас. Још је много посла преда мном док се не смркне.

Стадох пред њим, одједном чврсто, као кад ми отац задаје шта ћу радити, жудно погледајући шта то чудна сподоба има да ми саопшти.

– Ноћас ће неко код вас запалити сено. Ено видиш, онај највиши пласт у средини ливаде... Е он ће до неба горети. Пожар ће се брзо раширити и захватиће цело село. Много ће штете и невоље настати. Али то тебе не треба да брине. Твоје је

само да кажеш да си видео ко је то учинио и да се, док те буде, држиш исте приче.

– Како ћу знати ко ће то учинити?

– Знаћеш, не бој се.

– А хоће ли страдати тај који подметне пожар?

– Наравно. Али не од те ватре. Већи и дуготрајнији пламен њега чека.

– Ти ћеш се после вратити овамо?

– Не. Никада се више нећемо видети, али ћемо се још много пута срести.

– Како то? И где?

– Послушај шта сам ти рекао и ништа ти се неће десити. 'Ајде, у здравље сад...

Док је изговарао последње речи, странац се придиже, пограби ону врећу на раме и оде истом стазом кроз шуму, којом је малопре стигао. Убрзо га нестане у шикари.

Сагнух се ка месту, где је час пре била положена незнанчева врећа. На улегнутој маховини, за њом је остало мало сламе, вероватно испале када је човек поново упртио џак. Несвесно покупих сламчице и принесох их лицу. „Тамјан,“ помислих. „На тамјан је сав мирисао. Само то, док је био овде, нисам примећивао. Али то сад више и није важно.“

И истог трена ми мисли закупише два питања. Како да се осветим другару из школе што је све радио боље од мене и где ли је баба јутрос оставила шибице кад је наложила ватру.

Зовем се Живан. Дадоше ми име да чувам и браним живот. И свој и туђ. А ја о пасу с једне стране носим мач, а са друге кандило, па пресуђујем и себи и другима, како ми кад падне на памет. Или како ми неки непознати господар, којем не знам ни име ни обличје, додели да преломим. И да још умишљама како то својом главом одлучујем.

На врата ми само чудни сватови долазе. Они који спас или нову наду од мача или од кандила ишту, а знају да им, ниједно ни друго, ни оштрица нити тамјан, не могу дати. Ја, опет, додељујем према нахођењу. Нека верују да су се спасили, или нека иду даље, онеме који је мене у све ово увукао. Он ће ваљда умети да их на право место упуту.

У госте само кривоклетницима и онима што гласине шире, одлазим. Ако се моји походи, са циљем да их подстакнем да препознају шта им је дато, могу назвати одласком у госте. Али сам свим срцем, под условом да га уопште имам, убеђен да и оваквих као ја мора бити, иначе би се свет од нарасле доброте и љубави сам на себе обрушио или би у корену струнуо. Да би се градило, мора неко и да руши. А то незахвално бреме, у својим врећама, ја и мени слични носимо.

Јуче ми, ненадано, један од оних мојих свадбара налете. Сав дроњав, унезверен, крв му из очију вири, дошао да се спаси. Вели, није он крив. Као детету му прикачили некакву паљеви-ну у селу и од тада му све наопако пошло. Кренуо да отима да би се, од свих прогоњен и са свачијег прага горе од пса теран, прехранио. Почео да

убија да други не би њега убили. После без смрти више није могао. И опет убијао да би осетио да је жив.

– Колико си их убио? И како? – питао сам га.

– Ни сам више не знам колико – одговорио је. –Испочетка, скоро не гледајући и не знајући, а после полако, трудећи се да запамтим сваки крик и сваки предсмртни грч.

– Па што си мени дошао ако у свему томе уживаш и не кајеш се? Ја ти онда уопште нисам потребан.

– Само ми ти можеш помоћи. Причају да ти пресуђујеш. Мачем или кандилом. А ја их све на души са лакоћом носим, осим једног. Тај ми је и дању и ноћу за вратом. Ево га и сад, док са тобом причам, јечи и куне са мојих плећа и моли да га одатле скинеш.

– Па како то само њега једног, тако тешког, на раменима пртиш, а они на души ти не сметају?

– Само сам се на њега, док је још био жив, сажалио. После сам се небројено пута покајао за тај тренутак пробуђене људскости, али је било прекасно. Након што сам пуцао у њега, учини ми се да младић на мог друга из детињства личи и хтедох да га понесем до првих кућа и тамо га оставим, не би ли му неко помогао. Али ми је, проклетник, умро на раменима и од тада не могу ни мртвог да га се решим.

– Ја ти, момче, ни мачем ни тамјаном, чак ни пусту наду не смем дати. Али ћу те послати даље, некеме ко се у овај језовити посао мало боље разуме. Премда...сумњам да ће и он знати шта да ради са вама двојицом... И он и ја у мемо само са

таквима као што си ти. Том што ти дахће за вратом, друкчији одређују куда даље да иду.

И послах га у мрак. Мора да је већ био добро замакао у шуму, кад се присетих да му подвикнем:

– Друшкане, када стигнете до њега, реци том свом да гласније куне. Ја сам га слабо видео, а овоме се може десити да тог којег носиш, уопште не чује.

Име ми је Душан. Тако ме назваше да радим по души и да никоме нажао не учиним. Да сејем доброту и жањем љубав. А ја под једним стопалом добро у ропству држим, а другим његов пепео уситњавам и ветру га поверавам да га што даље од мене и људи разнесе.

Ретко ме ко, оваквог престарелог и невољног, походи. И то само онда када они које сам давно по изузетним способностима одабрао, не знају шта са својим непокорним да ураде. Ја још ређе из своје јазбине излазим. Мудро сам и вредно у младости радио и све себи сличне на време препознао, обишао и задатке им поделио. А и свет је у међувремену по разноликости зла осиромашео, па је новајлија које треба учити и саветом им помоћи, све мање.

Јутрос ми је, после дугог времена, Живан једног свог посетиоца послао. У ствари, како је чудни сват тврдио, било их је двојица, али сам ја само једног чуо. И њега једва. Тражио је да му са рамена скинем некакав товар, којег годинама не може да се ослободи. Кад сам мало боље загледао,

видех да је терет заправо човек који је према нашим правилима жив, а то је могло значити само једно: да ниједном од њих нема помоћи. Такве ни Живанов мач ни мој пепео нису могли спасити једног од другог.

И шта сам друго могао да урадим – вратио сам их на почетак. Послах их Огњену, нека о убици шири лепе приче и речима га међу људима покуша опрати. Колико сам о њему чуо, за ово година је постао један од најбољих. Ако ико лажима убицу може приказати као свеца, а жртву као најцрњег демона, онда је то он. Додуше, ако му се у међувремену вратило чуло мириса, неће ни он успети. Јер ће га тамјан подсетити да добро загледа жртву на убициним плећима. А онда се ни он више никад неће моћи ослободити мириса фосфора, чађи и пепела са својих руку. Али то више није моја брига. Много је веће беде на овом бездушном и уклетом свету, на које моја седа глава, још ово мало што јој је остало, мора да мисли.

САДРЖАЈ

Слободан Мартиновић • Лазаревац ОДЛОЖЕНА СМРТ.....	7
Невенка Бошњак– Чолић • Београд КЊИГА	10
Драган Вујасиновић • Нови Сланкамен ИЗ НОЋИ У НОЋ.....	16
Љиљана Браловић • с. Прањина, Чачак КРТИЦА	22
Мирјана Узелац • Панчево ПРИЧА О ШЉИВИ	29
Катарина Ковачевић • Нови Београд НИЈЕ МИ ЛАКО НИ УМРЕТИ.....	38
Љиљана Ђокић • Београд ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ВОЛЕО ДА ПЕВА.....	45
Хранимир Милојковић • Сокобања КАЛЕМ– ГОРА	52

Димитрије Буквић • Београд	
ШИНЕ	59
Тамара Марковић • Ниш	
ТУГОСЛАВА БЕСКРАЈИНОВИЋ.....	63
Тања Ђурђевић • Велико Градиште	
БИЖУТЕРИЈА ИСИДОРЕ ДАНКАН	67
Војислав Ерцег • Бања Лука	
ВАМПИР [гротеска са рефреном]	74
Милоје Радовић • Краљево	
ВАЗДУХ	82
Гордана Радовановић • Бања Лука	
РЕЧ, МАЧ И ПЕПЕО	85